

Svetinova hči.

Igrokaz v treh činih.

Po

Adolfa Wilbrandta

igrokazu

»Die Tochter des Herrn Fabricius«

poslovenil

Anton Trstenjak.

Izdalo in založilo

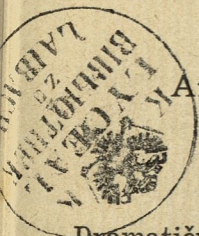
Dramatično društvo v Ljubljani.

V Ljubljani.

Natisnila »Národna Tiskarna«.

1890.

O s o b e.

Stojan, sodnji svetnik.

Dragan, tvorni čar.

Gospa Živena Slavčeva.

Gospa Rosanda Vernikova.

Božidar, Rosandin sinček.

Svetina.

Gospa Golobova.

Čuden, Draganov sluga.

Cvetličič, Draganov vrtnar.

Milica,

Dobrosava, } rokavičarici.

Zapisnikar.

Sodnji sluga.

Drugi sodnji sluga. Dva redarja.

Dejanje vrši se zdaj v nekem deželnem stolnem mestu.

Prvi čin.

Soba v Draganovem stanovanju. Pisna miza z namizjem, s papirji, knjigami, časniki. Postavec s knjigami. Zofa s stolci in naslonjači. Z desna okno. V ozadju uhod k pozornici; z leva druga, odprta vrata.*)

Prvi prizor.

Dragan, potem Čuden. Najzadnje Živena Slavčeva.

Dragan (sam, sedi pri mizi in piše. Uzame nato list v roko, na katerem je pisal; čita, priprosto): „In takó naj ponovim, gospoda moja!“ Hočete li moža za poslanca, kateri ima za tlačane in za davkoplačevalce gorko srcé, kateri tudi ne zaničuje skesanega grešnika in hudo-delca, kateri mu želi v ječi rešiti človečansko dostojanstvo ter mu, vračajočemu se k nam, po-

---

*) Desno in levo stran mislimo od gledalca.

dati roko v pomoč, to bi vam bil jaz morda pravi mož. In potem vam pravim, brez okolišev —

Čuden (ustopi odzadaj; nekoliko z zarudelim obrazom in včasih malo — toda da se jedva zapazi — ne stoječ trdno. Postoji najprvo na vratih. Nekoliko slovesno): Dopustite svojemu vernemu in udanemu služabniku, gospod Dragan —

Dragan: Kaj hočete?

Čuden (stopi bliže): Ko sem mnogo let mnogo cerkvenih ter domačih, pobožnih, dobrih molitev za vaše blagorodje poslal k Bogu Gospodu —

Dragan: Čuden! Ali ste zopet preveč —?

Čuden: Da vas vsemogočni Bog ohrani še mnogo let zdravega v blagor mnogim —

Dragan: Zavedite se, Čuden. O čem govorite?

Čuden: In tako sem tudi danes poslal molitve k Bogu za to pravično, zvesto dušo iz zadnjega verza jedenindevetdesetega psalma —

Dragan: Zakaj danes?

Čuden: Ker mi je vselej naročila pokojna mati, da vam o Vašem godu čestitam po naših slabih močéh —

Dragan (vedno potrpežljivo): Zopet ste pili o belem dnevu, Čuden. Moj god ni danes, ampak jutri. (Čuden gleda ga debelo.) Jutri, pravim —

Čuden: O da bi to jutro še često doživeli, gospod Dragan! In ko Vam to želi star mož, v jedeninšestdesetem letu dobe svoje, kateremu pa je Vaše plemenito srce dobro znano, ker ste me često, ko sem bil gol in suh, poživili in podprli —

Dragan: Saj Vam pravim, da je jutri moj god. Jutri, Čuden —

Čuden: Čujem. Milostivi gospod, vse Vaše besede čujem. Vi ste me starca, kadar nisem imel ničesar ter sem bil v največji bedi —

Dragan: Da, žal da sem Vam vselej preveč prizanašal. Odidite, stari pijanec —

Čuden: O moj dragi gospod Dragan! Sicer nisem svetnik —

Dragan: Ne! (Gospa Živena Slavčeva ustopi od zadaj, postoji, še neopažena, strmé.)

Čuden: Toda, ako človek ne veruje na oni svet, je izgubljen —.

Dragan: Vem. Idite!

Čuden: In z grozo gledamo zdaj v bodočnost v vseh in posamičnih stvareh — kajti ljudje segajo preveč v božjo oblast —.

Dragan: Hočete li že oditi?

Čuden: Odhajam — —. In ne verujejo, kakor se sploh čuje, v Boga —.

Dragan (ustane. Mirno vender ostro): Zdaj mi je dosti. Hvala Vam. Poberite se!

Čuden (gleda ga debelo; potem se pripogne):
Poberem naj se. Dà, kakor ukazujete. Poljub-
ljam Vam spoštovane roke.

Dragan (z izrazom obraza): Zunaj!

Čuden (pripogne se spet): Zunaj. Kakor
— —. (Ide godrnjaje.) Nisem hotel opustiti, da
svojemu dobrotniku —

Dragan: Zunaj.

Čuden: Zunaj.

Dragan: Umijte se.

Čuden: (prikima): Umiti se. (Odide zadaj,
ne da bi videl gospo Živeno Slavčevo, katera je
stopila mej tem na desno ter opazovala strmé ta
prizor.)

Drugi prizor.

Dragan. Živena Slavčeva.

Živena (zelo elegantno oblečena; cvetlice v
nedrijih): Dober dan, gospod Dragan.

Dragan (ustane, obrne se): Milostna gospa
— — (presenečen). Malone da ne verujem ni
svojim očem. Gospa Slavčeva —!

Živena: Da. Slavica, pevka, katero vender
še poznajete. Ali pa sem se zelo premenila, kar
me niste videli —.

Dragan (maje živo z glavo): Čisto nasprotno. Čudim se, milostna gospa —.

Živena (prestriže ga): Sicer pa tudi jaz! Da takega služabnika ne spodite kar iz hiše —.

Dragan (smehljaje): To bila bi moja škoda, milostna gospa! Treba mi ga je, da se utrdim v potrpežljivosti —.

Živena: Pa pijanca!

Dragan: On ima svoje mokre dni; — in ti se pričenjajo včasih že v jutro. Toda on je stara, verna dedščina moje hiše; in čisto izvrsten sluga, ako je trezen —.

Živena: In kdaj je trezen?

Dragan: Ne potrebuje mnogo časa, da se strezni. Zdaj se umiva. Za četrť ure ne boste ga poznali! — — Toda kaj govoriva o starem Čudnu! In jaz Vam še nisem niti roke poljubil; in Vi še stojite! (Vodi jo k zofi.) Milostna gospa! Kateremu naključju imamo zahvaliti, da ste tukaj —.

Živena (usedši se): Na potu sem, ljubi gospod Dragan.

Dragan: In zakaj mi niste naročili priti v Vaš hôtel, a ne da Vi sem hodite?

Živena (nekoliko v zadregi, taječ skrite misli): Hotela sem videti Vaše stanišče; (smehljaje) ho-

tela sem videti, ali me bode moj stari čestilec še spoznal —.

Dragan: O! Milostna gospa! (pristrčno) V mnogih, mnogih letih pa nobene izpremembe —.

Živena (položi šaleč se, vzdihnivši prst na usta): Tiho! Ne pravite, koliko let je že! — In potem prišla sem tudi, (potegnivši listnico) da Vam izročim donesek za Vaše društvo. Saj ste vi prvosednik „Človekoljubu“. . . Kako se že zove to plemenito društvo, katero ste Vi osnovali —?

Dragan: Društvo v pomoč odpuščenim kaznovancem —.

Živena: Dà, to društvo mislim. (Ustane.) Vaš veliki govor o društvu, ki sem ga čitala spotoma v časnikih, unel me je za to. (Da mu bankovec.) Prosim, uzemite!

Dragan: Oh! Veliko preveč!

Živena: Narobe —.

Dragan (dočim ide k pisni mizi): Zdaj pač se mi vidite izpremenjeni, milostna gospa. Nekdaj ste se smejali „Človekoljubu“ —.

Živena (resno, s tihim vzdihom): Vem, vem. Nekdaj živela sem samo sebi —.

Dragan (pišoč pobotnico): Svoji umetnosti, milostna gospa. In to kákšni umetnosti! (pristrčno se smeje) Nikoli nisem mogel slastno ve-

čerjati, ako ste Vi peli — — In koliko rož in lovorja porabil sem tedaj! (Ona prikimuje. On ji uroči pobotnico, katera jej pade na pisno mizo. Potem se vrue k zofi.) In? Bodete li zdaj —?

Živena (usede se spet): Kaj?

Dragan: Ali nas ne mislite razveseliti v našem deželnem mestu? Vsaj kak koncert —.

Živena (maje trudno z glavo): Ne. To je prošlo.

Dragan: Prošlo?

Živena: Dà. Jaz sem dopéla, gospod Dragan. Nočem več peti. More li kdo storiti kaj nespametnejšega, nego se javno preživeti; padati z vrhunca, do katerega se je splezal v triumfu —.

Dragan: Kako otožno govorite, milostna gospa. A pri tem pa sedite še tako mladí pred menoj; (naravno) še tako lepí —.

Živena (trudno se nasmihajoč): Hvala Vam. Ali prosim, ne trudite se; ne prigovarjajte mi. Prošlo je! in meni je dosti. (Pred se gledaje.) In čutim se staro. Ah, tako sem trudna. Hrepením po miru; po dômu, po majhnem, majhnem svetu, v katerem sem doma . . . (On gleda nemo k tlom. *Živena* za se, s tesnim srcem.) Kako bo strmel . . . (Glasno.) O ko bi imela zdaj svoje dete!

Dragan: (čuti se prizadetega. Po presledku): Kako ste rekli, milostiva gospa? — „Vaše dete“ —.

Živena (pogleda žalostno, trudno Dragana): Dà, moje dete.

Dragan: Ne umejem. To vem, da ste bili omoženi — pred mnogo leti — čisto mladi — —. O detetu nisem vedel ničesar.

Živena (po kratkem molku): Nihče ni vedel.

Dragan (spet po presledku): Hm!

Živena: Umejem Vas. Zakaj ste utajili dete? hočete me s tem uprašati. (*Dragan* molči. *Živena* ustane, ide na levo k oknu. Za se.) Kakó me muči . . . Ali jaz hočem in moram! (Glasno, — gledaje nekoliko časa nemo še skozi okno.) Rada bi Vam pripovedovala dogodnico; — toda bojim se, Vi me ne utegnete umeti.

Dragan (je takisto ustal. Nepremično, naravnost): Trudil se bodem, milostiva gospa.

Živena (usede se; pokrije čelo, oči z roko, globoko vzdahne. Potem, gledaje pred se): Nekdaj bila sem sila mlada; — o, kako nespametna in mlada! — Ali pela sem lepo. Seznanila sem se z mladim človekom, ki je bil duhovit, dobrosrčen in ognjevit in ki je imel vsakovrstna dobra svojstva; bila sva drug drugemu všeč in uzela sva se. Potem — zaslovelo je nenadoma moje ime. Princi in knezi so se mi klanjali ter mi

stregli. Moj mož ni mi bil več všeč . . . . Bil je ljubosumen, nespameten, čmeren; imel je manire, ki meni niso bile po godu. Hotel je biti tudi meni gospod. Sprla sva se. Naposled, nekega večera — bil je grozovit večer — hotel je sebe in mene usmrtiti. Odtrgala sem se mu, spodila ga iz hiše — in on se ni več vrnil.

Dragan (po kratkem molku, uprašaje): Nikdar več?

Živena: Ne. — Začel je zanikarno samotariti; v nekem drugem mestu — — nočem ga imenovati. Propadel je, padel v hudodelstva, radi katerih je izgubil poštenje. Takrat — po priliki pol leta, ko sva se bila ločila — takrat prišlo je dete. (Ona ustane, trese se od groze.) Njegovo dete!

Dragan: Hm!

Živena: Bila sem mati in čutila sem samo troje: studil se mi je oče, zaničevala sem sama sebe, — črtila sem otroka! — Bedna in bolna, življenja sita, ogrenila si življenje, ležala sem — pri svojih revnih sorodnikih na planinah. Tedajci mi je moje matere sestra rekla — krčmar v vasi bil je njen mož — dobri pridni ljudje, zdaj že mrtvi — — tedajci mi je rekla: Pusti meni otroka! Glej, mi nimamo nobenega; in ti bodeš ozdravela ter se spet vrnila k svoji umet-

nosti, za katero te je ustvaril Bog; ona te utegne spet oživiti in okrepiti; a čemu da se klati otrok s teboj po svetu, in pravega srca nimaš zanj; — torej daj ga meni! — — Dala sem ji otroka. Ozdravela sem, pevala, prehodila sem polovico sveta. Letala sem za triumfi, ker so me omamljali; svojo otrovano preteklost skušala sem zabiti — (odlašaje) torej tudi otroka . . . Ali me naj vsak dan, vsako uro spominja tega, mislila sem, čegava sem bila nekdanj? In ali ne bode lepše rasel tam na planinah, nego li pri meni, brezpokojnici, v spačenem svetu? In ako nimam prave, prave materinske ljubezni — —. (Po globokem vzdihu.) Tako je minil čas. Nihče ni zvedel tega. Sram me je bilo . . . Naposled sram me je bilo tudi, da nisem temu meni nepoznanemu bitju mogla ni reči, ni pisati: ti si moj otrok, pridi k svoji materi! — Ona pa, teta namreč, bila je tako srečna, tako hvaležna, da sem ga ji pustila . . . Ne gledajte me zdaj! (Polagoma, z umolklim glasom.) Stoprav ko je bil uzrasel —.

Dragan (zadet): Uzrasel —.

Živena: In ko sem mirno živela, in me je premagalo hrepenenje ne biti več sama — ah, da bi koga imela, komur bi mogla svoje celo, celo srce dati — tedaj sem se osrčila in pisala sem svojemu otroku: Pridi k meni! — Toda

ona me ni ubogala. Ni hotela. Vsa moja pisma vrnila mi je. Nič, nič, nič ni sprejela. Potovala sem k njej; — ona je izginila. Ubežala mi je . . . . Zatorej — ker vidim, da me obsojajo — ne obsojajo mene same; obsojajo tudi mojega otroka!

Dragan (po presledku): Jaz nisem pozvan, milostiva gospa, da kogar si bodi obsojam. Oprostite, jaz sem presenečen; to noče v mojo glavo . . . . Dovolite mi, da Vas nekaj uprašam. Zakaj ste mi pripovedovali to dogodbico? Zakaj mi kar razodevate to tajnost —.

Živena (nekoliko v zadregi): Zakaj? Ne vem. Premagalo me je . . . . Ko so mi stari časi tako živo stopili pred oči . . . . Nikakor nisem mislila pripovedovati Vam tega. — Čisto druga prošnja dovela me je do Vas; — ako zdaj niste izgubili veselja, ustreči mi —.

Dragan (s protislovečim obrazom, vendar ne gorko): O, milostiva gospa —.

Živena: Da se kratko izrazim! — -- Odrekla sem se uzeti hčerko k sebi, ker ona noče. Toda sama tudi nočem biti več. (Odlasaje.) Za družabnico priporočajo mi mlado damo, ki tukaj v Vaši tvornici (fabriki) — rokavičarnici, kaj ne —

Dragan: Dà.

Živena: Ki je pri Vas za knjigovodjo. (S skritim trudom, nekoliko pretrguje govor.) Rosanda Vernikova — mlada udova —. (*Dragan* prikimuje.) Ako bi mi hoteli povedati, ali jo tudi Vi priporočate; in ako bi mi hoteli dati prilike, seznaniti se ž njo —.

Dragan: (stopi nemo k mizi, pritisne na zvonec): To se lahko zgodi!

Tretji prizor.

Prejšnja. Čuden.

Čuden (ustopi od zadaj; zdaj trdne in dostojne postave): Ukazujete, gospod *Dragan* —.

Dragan (dočim se *Živena* čudi premembi *Čudnovega* vedenja): Gospa Vernikova je še v pisarnici?

Čuden: Dà, gospod *Dragan*. (Pogleda na svojo uro.) Še jedna ura je pred delopustom.

Dragan: Recite gospej Vernikovi, da jo prosim, naj že zdaj neha in k meni pride. Nekaj imam ž njo govoriti.

Čuden: Takoj, gospod *Dragan*. (Odide.)

Živena (po sili šaleč se): Prav ste rekli: tega „pijanca“ ne spoznam več. Blagonraven in trezen človek —.

Dragan: Umil se je z mrzlo vodo ter si levite bral! — A vi bodeite koj videli to mlado udovo — Kaj Vam je?

Živena (premaguje notranji nemir): Nič. (Spet se usede.) In kaj mi morete o njej povedati? —

Dragan: Dobre stvari; samo dobre stvari; (s srčnostjo, ki jo udušuje, gledajoč pred se) več nego to: ona je nekaj posebnega, srčno zanimljivega. V pisarnici izpolnjuje svoje dolžnosti mirno in uzgledno; ne klepeta niti se ne smeje. Nekaka tiha žalost prihaja in odhaja ž njo; nekaka resnoba, za njena leta — —.

Živena (za se potlačena): Hm! — (Glasno.) Pravijo mi, da samotari —.

Dragan: Da. Izobraženejša je od svojih tovarišic; toda stanuje s staro perico, posebno ženico, zelo skromno in jednostavno tam zadaj v moji hiši; čez dvorišče, pod streho. In tamkaj odgojujeta mladka in starka skupaj — —. Kaj Vam je?

Živena (je razburjena ustala): Ona prihaja! (Stopi brzo na levo v odprta vrata.)

Četrty prizor.

Dragan. Živena. Rosanda Vernikova.

Rosanda (ustopi od zadaj; ne v črnini, ampak temno oblečena. Približuje se malo, a da ne vidi Živene.)

Kaj ste želeli, gospod Dragan?

Dragan (desno, blizu okna). Prosim, usedite se. (Pogledavši gospo Slavčevo, zase). Zakaj se skriva? (Glasno). Gospa, to se tiče bolj Vas nego mene. (Nehotoma nejevoljen). Čujem, da me mislite ostaviti.

Rosanda (osupla). Kdo Vam to pravi, gospod Dragan? — Jaz ne vem.

Dragan (osupel, tiho gledaje na Živeno, ki stoji na vratih in opazuje Rosando). To nisem nekaj prav razumel. To se je le govorilo o Vas, ne da bi Vi kaj vedeli. (Z novim pogledom na Živeno.) Priporočeni ste neki dami za družico.

Rosanda (ubogaje njegovemu pogledu, ustane). Neki dami? Jaz?

Dragan: Da, in ta dama želela Vas je videti. Ako pa Vi sami tega ne želite —

Rosanda (zapazila je Živeno; zaupije nena-doma): Večni Bog! — — Moja mati!

Dragan (popolnoma presenečen in zmešan, ogleduje obe nemo. Rosanda pomakne se nekoliko

korakov nazaj, dočim Živena pristopi; potlej pa, zgrabivši za naslonjač, postoji ter ji gleda srpo v obraz).

Živena (bleda, skuša se zavedati; Draganov pogled povračuje): Da. Jaz sem. Varala sem Vas. Nisem iskala družice, ampak svojega otroka. (K Rosandi, s trudom govoreč): Ti si me torej spoznala.

Rosanda (ki Živeno neprenehoma meri s temnimi pogledi): Zakaj ne bi? Vašo sliko videla sem pač često! — — Želite li še kaj, gospod Dragan.

Živena (stopi nazaj, pred vrata): Ne, tako mi ne odideš! Vender te imam sebi nasproti, gledam te z obličja do obličja — — Moj Bog, kak pogled! — — moraš me čuti; prej ne ideš od tod. Jaz nisem storila prav; — glej, evo pred tem gospodom spoznajem to; pred njim, pred Teboj in pred Bogom! Kesam se dolgo; pokorim se dolgo. Če to mati svojemu otroku pravi, mora otrok oprostiti! — — Pomagajte mi vender, govorite jej na srce.

Rosanda (k Živeni): Tu ne more nihče pomagati; opustite to. Dvajset dolgih let ste me utajili in pozabili, mislite li, da more to otrok oprostiti? In ako bi drugi mogli, — jaz sem tvrda, neizprosena, jaz ne morem. Saj ste imeli svojo umetnost, ko ste živeli brez mene, kli-

čite zdaj umetnost. Povejte jej, kar ste povedali meni v svojih pismih; dopovejte jej, da se čutite osamelo, da si želite družbe, da je življenje bedna stvar brez ljubezni. Zahtevajte od nje ljubezni in družbe, a mene pustite v miru!

Živena: Rosanda! Rosanda! Ne, ni bilo samo to. Ko bi ti vse vedela.

Rosanda: Saj ste mi pisali; jaz vem to. Ker Vam je moj oče delal sramoto, zato mene, njegovega otroka, niste mogli videti. To je bil drugi vzrok. . . . A da sem bila jaz tudi Vaš otrok, da ste bili odgovorni za moje življenje, da sem imela pravico do Vaše ljubezni, to Vas ni skrbelo! (Ko hoče Živena živo oporekati.) Niste li me dali odgojiti kot kmečkega otroka? Niste li me dali drugi, — da me pestuje, da me odgoji in da naredi iz mene, kar je hotela? — Ona je bila dobra, ni me pokvarila; z denarjem, ki ste ji ga pošiljali, oblačila me je, hranila, lišpala, — o, ničesar nisem pogrešala; niti ljubezni nisem pogrešala; kajti ona me je ljubila; — — Vi pa, ki stojite evo — tako imenitni, tako lepi, tako iz drugega sveta — Vi mi niste nič. O Vas ne vem nič; od Vas nočem nič. Pustite me iz hiše! Ostanite srečni!

Živena: Ne, ne, ne.

Rosanda (divje): Spravite se od vrat! Pustite me ven!

Živena (zgane se; stopi potem plašno na stran): Tako govori otrok svoji materi.

Rosanda (ide k vratom, potem postoji, obrne se): „Materi!“ — — Za slovo hočem Vam vse povedati — ker sva se vendar enkrat videli — vse, kar sem Vam rekla v mislih, ko sem sedela ob krsti, na grobu mojega moža. On bil mi je vse ob enem; oče, mati in prijatelj! Njega sem ljubila z vso ljubeznijo, katere ste se vi odrekli; njega sem tako hvaležno in tako gorko ljubila, da mi je še umirajoč rekel: o kako sem bil srečen! — On me je rešil, ko me je očetova in materina kri gnala s planin v svet, on me je napravil za svojo zvesto, pošteno ženo, ko sem jaz, sama sebi prepuščena, hotela se spriditi, propasti. On mi je dal duši mir, ki ga nisem imela, dal je moji revni, borni in nejasni glavi znanje in pamet. Ko bi mi Vi bili dali le del tega, o kako bi Vas bila ljubila! Ali ne mislite — če tudi me sili jok — da se za Vas jočem. To velja mojemu umrlemu možu. Tri leta leži že pod zemljo; ne more mi reči, kakor Vi: „Hodi k meni!“ Toda jaz ostanem pri njem. Torej pustite me. Hvala Bogu, jaz se morem živiti; sebe in svoje dete! (Hoče oditi).

Živena (v največji osuplosti, popolnoma zmešana, položi roko na glavo): Kako? (Zelo glasno.) Stoj! Stoj! — Kaj je to?

Dragan (približajoč se jej, dočim Rosanda stoji): Kaj vam je, milostiva gospa?

Živena: Ona ima otroka! — Ni li rekla tega — ni li govorila o otroku.

Dragan (osupel): Niste li tega vedeli?

Živena: Moj Bog, kako naj bi vedela, ker mi o tem ni besede ni pisala? — — Rotim te! Ti imaš otroka — mojega otroka otroka.

Rosanda (udušujoč svoj nemir): Kaj hočete?

Živena: Tvojemu otroku nisem nič storila. Pusti me k otroku! Hočem ga ljubiti, kakor še nisem nič ljubila; na njem hočem popraviti, kar sem na tebi grešila. — Pomagajte mi vender, pomagajte mi! — — Odgojiti ga bodem dala kot princesinjo, — ali če je fant — — (*Dragan prikimuje.*) Ah, fant! In tega nisem vedela. Pusti me k njemu, jaz hočem zanj živeti! Naj mu bodem kot mati — in Bog ti bode to poplačal.

Rosanda (maje z glavo. Polna grenkosti). Ne kličite Bogá.

Dragan (krotko): Gospa Vernikova! Premislite še enkrat, predno dalje govorite.

Rosanda: Čemu pa, gospod Dragan? Mnogo noči sem presedela in v sebi mislila, kaj bi go-

vorila in storila, ako bi taka ura prišla. Vselej sem občutila: (obrnivši se zopet k Živeni) jaz nimam več matere, imam le še svojega otroka! (Živena se zgrudi na stol. Rosanda, bliže njej, s početka glas udušujoč). Ko sem tedaj ubegla iz moje vasi — kajti veselje do življenja, do potovanja ni mi dalo pokoja — in nisem vedela kam, in je prišla revščina ter sem bila lačna — tedajci sem omagala in sem mislila na Vas, svojo bogato „mater“, — in odpravila sem se v svet. Zнала sem iz časnikov, kje ste takrat bili. Prišla sem tudi tja; bila je že noč, ko sem dospela, našla sem Vaš stan. Sveče so gorele zgoraj v Vaših sobah, kajti pri Vas je bila veselica. Stala sem na cesti in čula, kako ste peli; noč je bila gorka, a okna odprta. Peli ste pesem o materini ljubezni in o „sladkem otroku“. Peli ste gotovo zelo lepo, in vsi so Vam potem ploskali; — a meni je to bila najgrozovitejša godba, ki sem jo kdaj čula! In stopila sem pod neka druga vrata, in prisegla sem si, da raje lakote umrem, nego da k Vam idem; in da Vas za vselej pozabim, kakor ste Vi mene zabili; in da ostanem brez matere do svoje smrti! — Hodite, pevajte po gledališčih in na koncertih o materini ljubezni in o „sladkem otroku“. V oni noči pokopala sem Vas. (Plane iz sobe).

Živena: Rosanda! (slabo) Jaz umrjem!
(Zgrudi se na stol).

Prememba.

Soba pod streho zadaj hiše, revno opravljena. Spredaj levo okno; na isti strani zadaj nekaka pregraja z zastorjem. Od zadaj vrata na zunaj; z desna vrata v sobo gospe Golobove. Miza s tremi stoli ne daleč od okna. Na predalni omari, zadaj poleg vrat, nekaj pohišja, knjige in mala slika v stoječem okvirju.

Peti prizor.

Milica, potem Rosanda. (Najprvo je prizorišče prazno).

Milica (trka zunaj, večkrat): Rosanda! — Gospa Vernik! (Ustoji zadaj.) Ne doma. In iz pisarnice je že zdavnaj odšla. — Ali naj počakam malo? (Usede se. Lehkomišno). Ali je še zmerom uzor kreposti? (Poje brez besedi):

Poglejte mladca brhkega tega mi
In dajte mamica ga za moža mi.

Rosanda (ustoji zadaj, tiho, v sebe utopljena. Zagleda potem Milico. Za se, nekoliko mračno).
Kaj pa hoče spet pri meni?

Milica (poje dalje).

To lice gl-dajte cvetno
In čujte in strmite mi,
Kakó on govori ljubko!

Rosanda (stopi naprej). Vendar si spet prišla, Milica?

Milica (ustane). Hu! Kako imenitno in mrzlo. — Sicer pa sem jaz tudi lahko imenitna kakor ti: prinašam ti denar, ki si mi ga posodila. (Položi mal zavojček na mizo). Evo! Preštej še ti! — — Kako pa se držiš?

Rosanda: No, čudim se.

Milica: Da dolgove plačujem?

Rosanda: Dà. Ta denar zapisala sem že zdavnaj v dimnik: dala sem ti ga takrat samo za to, ker si tako bila v bedi ter si obupavala.

Milica: Zdaj sem bogata; (ob peto se zibaje) dà, da. (Komično imenitno.) Preštej! (Stopi k zrcalu na zidu, dočim *Rosanda* šteje in potem zapre denar v omaro; poje):

Bodi zdrava,
Zorislava,
Biser mojega srcá;
Daj da vžijem
In da pijem
Z usten tvojih slast nebá!

Rosanda: Hvala ti. Prav je. (Gleda jej ostro v obraz). Od kod imaš denar? — Kako si se nališpala.

Milica (nekoliko v zadregi): Jaz? (Skuša se smejati.) Ne poprašuj mnogo — in kaži mi vesel

obraz! — — Zdaj sva si bot. Pozdravi mi svojega krasnega, bledega fanta. Z Bogom! (Poje, spet mimo zrcala).

Rosanda (uzame si predpasnik in si ga opaše).
Z Bogom!

Milica: Že odhajam. (Ide še, radovedno gledaje krog sebe, poleg omare; brenčeč). Ti, kákšno sliko pa imač to? Moškega sliko. Mladega! — Tvoj mož bil je drugačen. — Oj, oj. Menda tudi ti.

Rosanda (divje zaupije): Ti —! (Milica se prestraši, pade jej slika na omaro. Rosanda se spet premaga. Mirno). Kakšni so to pogovori! Idi!

Milica (skuša se smijati): Že odhajam. Gospa. Bodi le mirna! (Hoče sliko postaviti).

Rosanda: Ne dotikaj se več tega! (Mirneje.)
Naj leži!

Milica: Naj le leži. (Ide.) Z Bogom! (Že v vratih, dobrosrčno). A vender si prav za prav nespametna, Rosanda, da se tako ubijaš:

Bogatinu v slast gredó gosí,
Suha hruška revežu diši.

(Vrne se.) Otroka imaš, in ubogo revče mora jesti suh kruh. Ko bi jaz ti bila — še tako mlada in lepa.

Rosanda (divje): Poberi se!

Milica: Hu! (Beži k vratom. Odhajaje.)

Grob lahko je bogatinec vsak ;
 A lahko je grob i siromak !
 To srca mi ne teži,
 Če v mošnjčku novcev ni.

Šesti prizor.

Rosanda sama. Nazadnje Božidar, zunaj.

Rosanda (mirneje): Lahko dekle ti! — —
 Kot vesel čmrl odbrenči iz hiše (na pol z britkim smehom). In ona mi misli še dobro! In od mojih tovarišic v domači vasi bila je še najboljša! —
 — Ali te slike ne dotakne mi se več. (Uzame sliko, ogleduje jo). Zakaj te nisem pustila raje v tvojem starem kotičku! — Kako me gledaš . . .
 Ti, jedino od njega, kar je imela teta. Tákšen je bil nekđaj moj oče; tako mlad, tako čil. Morda pred četiri in dvajsetimi leti! — — In kako rada bi ga bila ljubila; — a ona pravi, da je bil zanikaren in da nam je delal sramoto. — —
 (Groza jo preleti, slika ji pade iz rok. Postavi jo spet na predelni postavec; zgrudi se na stol, pokrije si obličje z rokami). Ah, kako lepó je. imeti dobre roditelje; njim v naročaju uzrasti kot tičica v gnezdu in ako se potem tičica spet vrne kot tica selivka, da v prijaznem gnezdecu, v ka-

terem je uzrasla, redi svoje mladiče; da mu v domu preteklosti naproti žvrgolí bodočnost — — Ah, kake sanje! Mati! Minilo je! Ti si svojo tičico iz gnezda spodila. Nikdar, nikdar, nikdar ne povrne se vanje! (Nenadoma ustane, hití k oknu.) Ali je bil to Božidarjev glas? — — Ne. Še ne njegov sladki glas. Ali ne pride ž njim ta gospa Golobova danes nikdar domov? — Božidar! Sladko dete! Zaklad! Zlato dete! Kje si ostalo? Tvoja mati je tukaj; in ti še nisi pil svojega mleka; (prinese latvico, ki stoji desno na železni peči, postavi jo na mizo) in boš lačen, ubogi deček; in jaz hrepenim tako po tebi. Vidiš le, tu stoji tvoje mleko. Pridi! Pridi! Sedi k meni! (Uzame iz miznice prt, potem žlico, nož in načet hleb; odreže kos.) Da, samo kruh je; ali tudi jaz nimam bolje, ubogi ljubček; in da bi imela kaj boljšega, morala bi jaz slabša biti; in tega ti nočeš! (V rastočem hrepenenju.) Božidar! Božidar. Pridi, pridi! Hočem te hraniti, hočem te videti jesti; ljubim te; v tebe sem zaljubljena! (Na oknu.) Ti moja večernica po delovniku; ti moja danica, ako je v meni tamno. Ne puščaj me same s črnimi mislimi! Ah, jaz sem tako sama.

Božidar (zunaj)! Mati! Ho! Mati!

Rosanda! Božidar! (Njemu naproti.) Moje dete! Moje dete!

Sedmi prizor.

Rosanda. Božidar. Gospa Golobova.

Božidar (pridrživši v sobo, za njim gospa Golobova)! Jaz sem, mamica!

Rosanda (kleči, objame ga)! Da, ti si. Ti moje oko, ti si! — Ah, poljubi me še enkrat; lice na lice; tako. Kako si gorak, ljubljeneč; in ogreješ me koj do srca. Zakaj prihajata tako pozno; (pogledavši h gospej Golobovi, ki si hitro sname klobuk in robec in teče na desno v svojo sobo) kod ste lazili toliko časa, „gospa Polžica“.

Gospa *Golobova* *) (vrne se, smeje)! „Gospa Polžica!“ (Potem resnobno.) To je huda beseda. Ako kdaj čas pride, da bodo ljudje po pravici o meni govorili: „kod ste lazili, gospa Polžica“ — ljubi Bog, predno postanem krotka stara kruljavka, dam si raje koj glavo odrezati — (Prikloni se brzo, obrnena k nebu.) Brez zamere! (Steče v svojo sobo.)

Rosanda (sname otroku klobuk in plašč)! Daj, sleci se. Ti si pač lačen, srček — (Božidar prikima.) Kako lepe rože lukajo ti iz žepa?

*) Opomnja. Gospo Golobovo mislimo si kot Gorenjko, ali káko Slovenko v narečju. Vsekakor jo je predstavljati v primernem narečju.

Božidar! Mati, neka dama mi jih je dala.

Rosanda! Kaka dama?

Gospa *Golobova* (prihaja — zmerom urna — iz sobe, brez klobuka in robca)! Lepa dama, gospa; (imenitno) in fina dama. Prišla nama je naproti, ko sva se vračala domóv.

Božidar! In veste, mati, tako me je gledala.

Rosanda! Zdaj pa sedi in jej! (Postavi ga k mizi, drobi mu kruh. On začne jesti in piti.)

Gospa *Golobova!* Dà, gledala ga je, in je poslala — — Jezus! vizitnica. Kje imam vizitnico! (Steče spet v svojo sobo.)

Božidar! In solzne je imela oči, mati.

Rosanda (začne misliti). Kaj praviš, Božidar?

Gospa *Golobova* (vrne se, vizitnico v roki). Dà, solzne je imela oči; prav res; in bila je bleđa kot stena; toda fina, fina gospa. In uprašala me je: čegavo je to dete? In ko sem jej povedala.

Božidar (je pil)! Poljubila me je pri tej priči.

Gospa *Golobova!* Dà, poljubila ga je.

Božidar! Ali jaz nisem hotel! In pri tej priči je tako uzdihovala — — Zakaj ustajaš, mati?

Rosanda (premagaje se). Le jej, le jej. (H gospej Golobovi.) In kaj je potem.

Gospa Golobova! Potem je uprašala po materi; — da, tako je bilo. Milostiva gospa, rekla sem ji: mi smo revni ljudje, to vidite; ali legati bi se morala, ako bi kaj drugega rekla o njegovi materi, nego: (živo) poštena gospa! — Revna gospa, Vaša milost; ali nobena plemenita gospa na svetu nima boljšega srca! — In jaz sem jej rekla še to in ono.

Rosanda (z malim nasmehom)! Tudi kaj tako nespametnega.

Gospa Golobova! In spet je uzdihovala. In potem mi je obrnila hrbet, da oprostite; uzela je vizitnico iz žepa in je napisala na njo s svinčnikom. „Dajte to materi otrokovi“, rekla mi je. „Poznajem jo. Bodite dobri otroku! In dajte mi, da ga še enkrat primem za drobno roko; in srečno! Srečno!“ In uzela je te lepe rože z nedrij in jih stisnila otroku v roko; „hvala“, rekel je otrok. „Ah!“ rekla je dama. In potem je odšla; (žalostno) tiho in nemo kot senca. Evo vizitnice!

Rosanda (uzame, čita za se)! „Jaz odpotujem koj in za vselej.“ — O moj Bog!

Gospa Golobova! Nehče trka.

Rosanda (ne čuje, počepne k otroku; tiho). Božidar! Dragec! Oprosti mi! Ah, v žametu in svili mogel bi ti odslej hoditi; in v fini, fini po-

steljici spati; in o izborni hrani kot rožica cvesti, ti moj blede ljubljeneč. Ali jaz ne morem! Ah, oprostite mi ti —.

Gospa *Golobova* (boječe): Ljuba gospa! Nehče trka.

Rosanda: Svobodno! (Ustane.)

Osmi prizor.

Prejšnji; Dragan.

Dragan (ustopi. Mehkega vedenja, kar skuša skriti): Oprostite, gospa Vernik. Ako Vas ne motim —.

Rosanda (pogleda ga nezaupno): Prosim! Vi me ne motite. S čim Vam morem postreči?

Dragan (se ji je približal, poluglasno): Gospa Slavčeva je odpotovala —.

Rosanda (takisto): Vem. (Kaže mu vizitnico.)

Dragan (naglo jo pogleda): Hm! — — Zakaj da naj tajim, da se mi gospa Slavčeva nekoliko smili —.

Rosanda (seže mu v besedo, mrzlo): Oprostite! (Glasno.) Bodite tako dobri, gospa, in odvedite otroka za nekaj časa v svojo sobo —.

Dragan (otroka, ki hoče iti mimo njega, prime za roko): Prosim lepo! Ne pošiljajte ga stran. Ravno tega fanta hotel sem videti. Radi tega pa nikari ne mislite, da se usiljujem; — res smili se mi — — (srčno). Ne gledajte me tako nezaupno; jaz tega ne zaslužujem. Mislim Vam res dobro —.

Gospa Golobova (ognjevito): To vemo o Vas, gospod Dragan! ves svet ve! (Dene si prestrašena prst na usta.) Jezus! kaj govorim, kako nespodobno govorim, gospod milostivi. Nihče me ni uprašal za moje mnenje, in jaz se utikam v pogovor!

Dragan (smehljaje): To vemo o Vas, gospa Golob; — toda ne umejte me napak, kajti zelo dobro se Vam poda. — — Samo dve besedi, gospa Vernik! (Ko mu ponudi stol.) Hvala. (Ne usede se.) Do danes nisem vedel nič več o Vas, nego to, da svojo službo v moji pisarnici opravljate z vso častjo. (Rosanda prikloni se nemo); zdaj pa, kar vem (s trudom) od onega pogovora, tako sem ganjen, da ne vem, kaj naj bi rekel — — (priprosto) kar ganjen sem, gospa Rosanda —.

Rosanda (bolj mehko): Prosim, izvolite se usesti!

Dragan (usede se): Kako se borite z življenjem; — in kako hrabro, kako ponosno! —

In k vsem britkostim, ki ste jih izkusili, (gospa Golobova prikimuje sočutno) pridružujejo se o s k o d i c e, in tudi te niso sladke (na pol uprašaje). Vaš mož ni vam ostavil nič (Rosanda hoče z glavo zmajati, ali potem se obrne k Božidarju, kot da nanj kaže); samo tega otroka, seveda; — ljubelega otroka; toda nežen je in bled. In za njegova leta — — koliko jih že ima, ako smem uprašati —.

Gospa *Golobova* (brzo): Šesto leto teče, milostivi gospod — (položi si potem prst na usta, s pogledom na Rosando, ki prosi oprostjenja).

Dragan (k gospej Golobovi, s suhim humorjem): Hvala Vam! — (Ozbiljno.) Za njegova leta, mislim, da je premajhen. Ako o Vaši služnini morata dva živeti, to prihaja malo manj; (gledajoč krog sebe) in to stanovanje, s sobico tam za prenočišče — —. (Da utají svoj nemir, smehlja se malo.) Sicer stanujete pod mojo streho, ali reči moram: zelo zdravo ne dozdeva mi se tukaj!

Gospa *Golobova*: In nečedno dvorišče — (prikloni se brzo) oprostite —.

Dragan (kakor poprej): Hvala Vam! — — S kratka, predlagam Vam, gospa, radi Vašega otroka — —. On tukaj hira. Vi veste, jaz neženat imam preveliko in preprostorno stanovanje

v sprednjem delu hiše. Na strani nasproti vrtu, poleg pisarnice, je še nekaj sob, katerih ne rabi noben živi krst; tam stojé in visé vsakovrstni zakladi, katere „molji jedo“; no, in ti molji bili bi zadovoljni tudi s kakim koticom na svislih. Ako bi Vi torej hoteli menjati z molji —.

Rosanda (seže mu v besedo, skrivajoč nezaupnost): Vi ste zelo ljubeznjivi, gospod Dragan. Lepo Vas zahvaljujem. Ali teh sob nasproti vrtu ne morem plačevati —.

Dragan: Gospa, ne umejeva se. Ravnokar sem si dovolil povišati Vam plačo po Vaših zaslugah, kajti dozdanja plača je za Vaše delo premajhna. Glejte, na tem papirju sestavlil sem račun: ako tudi večjo stanarino plačujete, imate še vender prebitka. In ta prebitek bode morda zadoščeval, da svojemu malemu otroku lice porudečite. Ne glejte me tako nezaupno, nego le seziva v roko!

Rosanda: Oprostite. (Ustane, stopi k njemu, malo s tresočim glasom.) V čijem imenu delate to, gospod Dragan?

Dragan (poluglasno): Kako malo mi zau-pate. — Toda jaz Vas umejem. — Ali mi ver-jamete, da govorim resnico?

Rosanda (na novo gledajoč mu v obraz, nehote ganjena): Verjamem, gospod Dragan.

Dragan: Ako Vam torej rečem, na mojo častno besedo: Vaša mati ne ve nič o tem, kar jaz delam; ali meni je tako, da ne morem drugače, nego da tako delam — ali mi potem verujete?

Rosanda (ganjena): Dà, gospod *Dragan*.

Dragan: Gospa, hvala Vam. (Glasno.) Pojdi k meni, mali mož. (Božidar stopi brez strahu k njemu; *Dragan* ga prime za roko, uzame ga v naročaj.) Hočeš li postati velik, močan mož, Božidar? zdrav mož? (Božidar prikima.) Hočeš li se potem preseliti v visoke, velike sobe, iz katerih se vidi na vrt, v katerih pa nihče ne stanuje; ter se igrati v tihem vrtu, kakor da bi bil tvoj, — zdaj v maju, ko tice pojó; in po leti in jeseni, da pride zima? Hočeš li, mali mož?

Božidar: Jaz sicer hočem, gospod *Dragan*. Ali zakaj pa ne rečeš, da naj bi tudi gospa *Golobova* z nami stanovala.

Dragan: Ona tudi, seveda! seveda! Ona naj čuva tebe, kakor doslej; kaj bi mi brež nje! Ona stanuje naj poleg tebe —.

Gospa *Golobova* (ne ve si, tako je ganjena, kaj z rokami, pokrije si ž njimi obraz, čez prsi): Milostivi gospod! Milostivi gospod! Ta čast! — Še to da doživim, jaz stara, siva ženska —.

Dragan: Le izstokajte se, gospa Golob. Iz tega vidim, da privolite. Ali kaj pa bode rekla tvoja mati, ubogo dete —.

Rosanda (solze v očeh, v glasu): O gospod Dragan! (Prime ga za roko. Poluglasno.) Ah, kaj naj jaz rečem! Ne umejem Vas — ne umejem življenja. Gospej, ki je moja mati, rekla sem: Ne! Od tebe nočem ničesar. Zdaj pa stojite pred menoj Vi, tujec — in Bog me v mojem srcu sili, da Vam rečem: Da, hvala Vam! da, sprejemem! In tako sem ganjena, da moram — —.

Dragan (prestriže jo; glasno, kot da odgovarja na nje tihi govor): Prav pravite: predno se odločite, morate si te sobe ogledati; to se umeje samo ob sebi. Idite torej, gospa, ako Vam drago; uzamite to gospo Nemirnost in fanta s seboj; moj sluga pričakuje Vas, on Vas bode vodil. V tem času, dovolite mi, da si ogledam to sobo; (smehljaje) v korist mojih moljev. Ako bodete zadovoljni, to se jutri preselite! (Poluglasno.) Zakaj mi še enkrat stiskate roko? Jaz res nič ne žrtvujem. Vas pa pomilujem od celega srca — in spoštujem Vas od celega srca —.

Rosanda (tako je zmešana in ganjena, da si dene roko na čelo, na srce; potem se obrne nemo od njega. Z zastajajočim glasom): Hodi, Božidar, hodi! (Vodi otroka k vratom.)

Gospa *Golobova* (zaleti se na *Draganovo* roko, poljublja jo, predno more on zabraniti; potem ide za drugimi): To je naš najlepši dan; tega ne zabim nikoli! (Odide.)

Deveti prizor.

Dragan sam. Potem *Svetina*.

Dragan (gleda za njimi): Dobri, dobri ljudje . . . Kaj se godí s teboj, *Dragan*. Ne morem se spomniti dneva, da bi bil tako ganjen . . . V tej pusti sobi stanovala je ona; ta čudovita, ponosna, tvrdoglava, mehka — ganljiva mlada gospa! (Trkanje.) Nehče trka. In jaz tukaj . . . . . Svoobodno!

Svetina (osivel, zanemarjene postave, siromašno, vender čisto oblečen; ustopi plaho, najprvo postoji zadaj. Govori tiho): Imam li čast, videti gospoda *Dragana* — .

Dragan (z roko za ušesom): Ne umejem.

Svetina (zdaj preglasno): Kaj ne, čast mi je videti gospoda *Dragana*!

Dragan (ko ga je osupel opazoval): Da, moje ime je *Dragan*. Ali kako je to, da me tu iščete — .

Svetina: Oprostite dobrotljivo, gospod Dragan. Dole na dvorišču rekli so mi, da ste tukaj. In ker sem že dvakrat imel nesrečo, da sem Vas zgrešil —.

Dragan: O tem ne vem ničesar. — Kaj želite?

Svetina: Zovem se Svetina . . . Vender bodite najprvo tako dobri ter mi povejte, ali govorim preglasno ali pretiho —.

Dragan (pogleda ga znova osupel. Potem prijazno): Vi ne govorite jednako, gospod Svetina. Ali ste tako sami živeli, da ne poznajete svojega glasu?

Svetina (gleda pred se): Res da sem živel sam . . . . . gospod Dragan, ali zakaj da hodim po ovinkih. Zakaj sem se predrznil nadlegovati Vas? Zato, ker ste tisti plemeniti mož, ki z besedo in pismom —. (Ne more dalje. Potem upade z glasom.) Kaj ne, vi se me ne prestrašite?

Dragan (nekoliko nepotrpežljivo): Ne. Govorite torej.

Svetina: Ki se z besedo in pismom potegujete za skesane (neha) hudodelce, ki ste osnovali društvo v pomoč odpuščenim kaznjencem —. (Obmolkne.)

Dragan: Vi ste torej tudi jeden tistih odpuščenih kaznjencev.

Svetina (potlačen): Da, jaz sem tak.

Dragan (po kratkem molku): Koliko časa ste sedeli?

Svetina (mirno): Četiri in dvajset let.

Dragan (malone prestrašen): Kaj pravite? Četiri in dvajset let —. (*Svetina* prikima.) In zakaj tako dolgo?

Svetina: Radi poskušanege umora —

Dragan (umakne se nehote. *Svetina* nasmiha se bolestno; z izrazom, kot da bi hotel reči: „O, ne bojte se nikari!“ — *Dragan* zave se spet, usede se. Mirno): Usedite se, gospod *Svetina*.

Svetina (mehko, tiho): Hvala, gospod *Dragan*. (Usede se, nekoliko oddaljen od *Dragana*; vender le na vogel stola.)

Dragan: Ne umejem — — Ne vidi se Vam na obrazu morilec in ubijalec. Kako se Vam je to zgodilo —

Svetina (izvleče nekaj listov): Ako Vam najprvo smem pokazati te papirje: moja dokazila. Gospod župnik in gospod nadzornik spričujeta mi v njih, da sem se v kaznilnici — v samotnem zaporu — vedel lepo; da so me radi tega vedenja odpustili že po četrin in dvajsetih letih —.

Dragan: Že! Večni Bog! — — Torej pomiloščenje — (*Svetina* prikima.) Gospod, kaj pa ste storili, da ste zaslužili toliko kazen?

Svetina (priprosto): Ali sem jo zaslužil, gospod Dragan? — Jaz tega ne vem . . . Bil sem beden človek; velika, silna žalost potrla me je po živinski — (popravi se v zadregi) hotel sem reči; ostrupila me je, opustošila; — toda to Vas ne zanima. Zašel sem v slabo družčino, — mlad kakor sem bil, nisem več delal, zaslužil nisem nič; naposled bil sem lačen . . .

Deseti prizor.

Prejšnja; Rosanda.

Rosanda (ustopi od zadaj, postoji osuplo. Ne opazita je. Hoče zašumeti, govoriti; potem, dogodbica jo mika, stoji mirno in posluša).

Svetina (nadaljujoč): In ko sem bil silno lačen ter sem preklinjal svet, šel sem po vrtu, poleg lepih hiš; — to je bilo v velikem mestu, gospod Dragan; kako se zove, to Vas ne zanima. In bila je noč; topla poletna noč. Vsa okna temna, le za enim je bila luč. In okno odprto. In jaz stojim na ograji vrta in vidim skozi okno človeka v sobi, leži na zofi, oblečen, in spi. V meni kliče glas — lakote glas, gospod Dragan —: „Skoči skozi okno! Uzemi, kar najdeš, prodaj za

denar, kupi kruha, in potem hajd čez veliko vodo, v daljnji svet!“

Rosanda (zašumi zdaj nalašč, da jo zapazita; ustopi naprej): Spet sem tukaj, gospod Dragan —

Svetina (prestraši se; stoji zmočen, prikloni se).

Rosanda (takisto nekoliko zmočena; govori težavno): Otrok je že na vrtu; — Jeli, vi oprostite? Na vsak način hotel je na vrt; (ganjena) ah, kako se je veselil —

Dragan (je ustal. S skrito iskrenostjo): In Vi sprejmete ponudbo?

Rosanda: Ah! — Plemeniti, dobri gospod Dragan! (Stisne mu zopet roko.)

Svetina (gleda oba. Za se): Ta sta si dobra. (Glasno, globoko potlačen.) Jaz torej odhajam, gospod Dragan. Morda, da kdaj drugikrat —

Rosanda (ogleduje ga s pomilovanjem in ob enem s strahom): Ne; le ostanite! ostanite! Jaz idem —

Dragan (k Rosandi): Zakaj hočete oditi? Vidi se Vam na obrazu, da ste čuli kos njegove dogodbice (*Rosanda* prikima zmočena); in mislite li slabeje o možu, nego li to zaslučuje. (K Svetini.) Govorite do konca! Ta mlada gospa ne bode vas krivično obsojala; kajti ona ve, kako temna so včasih pota človeška. Poglejte jo, kako prosi, da dalje govorite. Človek, ohrabrite se!

Svetina (ponižno): Ako Vi menite, gospod —.

Dragan (ko je Rosando prosil s pogledom, da se usede): Usedite se.

Svetina (mehko): Zahvaljujem Vas, gospod Dragan. (Usede se. Vidi, da Rosanda še stoji; vzdigne se brzo spet, ponižno viteški. Stoprav ko ona sedi, usede se tudi on, priprosto kakor poprej.)

Dragan: Torej lačni ste bili — ter ste planili —

Svetina: Dà. Planil sem v sobo. Bila je najgrozovitejša ura mojega življenja.

Dragan (nežno): Nekoliko glasneje, ako smem prositi.

Svetina: Kakor želite, gospod Dragan. In ko sem nesrečni človek planil skozi odprto okno, prebudi se dotičnik. Plane kvišku, in zdaj vidim, da je orjaške postave, gospod Dragan. Z železno roko zgrabi me za grlo; davi me tako, da se malone zadušim; vleče me k zofi, — in jaz si mislim: Gospod, moj Bog, moj Bog! Življenje, lahko noč! — Zberem v sebe svojo zadnjo moč; „izpustite me, gospod“, rečem — ali pa jaz poginem — „za Boga milega, izpustite me; Vam nisem hotel ničesar; — gospod, Vi me zadavite!“ — Toda on me ne izpusti. Ne čuje me, ali pa mi ne zaupa . . . In na mizici poleg zofe zagledam nož; zgrabim ga, gospod Dragan. In v

smrtnem strahu — tedaj porinem. In on se zgrudi na tla, ta orjak, v prsi zadet. „Morilec! morilec!“ kliče. Jaz pa skočim, in skozi okno, in v temno noč; — in „morilec! morilec!“ upijejo za mano. In kot da bi prileteli, drvé se za menoj; in v besnem strahu, in ravno s čelom tebe ob drevo, udarim vanje; — in ležim, brez zavesti in pameti, in oni na me, in ujeli so me!

Dragan (po kratkem molku): In mož je umrl —

Svetina: Gospod, tako grozno ni me Bog kaznoval! Obup je minil; mož je spet ustal in ozdravel. (V nenadni razburjenosti.) Moji sodniki pa, ti grozoviteži — — (prestraši se o tej besede; ponižno se popravlja). Oprostite, gospod Dragan; hotel sem samo reči, da je že dolgo temu; tvrdi, tvrdi so bili v onem času ljudje! In meni, hudodelcu, niso verjeli niti besede: Da sem udrl in poskušal razbojstvo — dejali so . . . Radi udara in poskušane razbojstva obsodili so me; trideset let kaznilnica — — Mnogo, gospod Dragan; mnogo! — Seveda, zdaj je to minilo — —. In šest od tridesetih let so mi spregledali. Ali ostane še zmerom dolga vrsta let! Ko so me izpustili, imeli smo že ustavo, v Ameriki ni bilo več sužnjev; brzojavne žice

krog celega sveta; železnice čez visoke gore! In vse to naj bi pojmla moja siva glava; in moji mirni, uspavani, stisnjeni možgani naj bi se mi ne zmešali; — ljubi Bog, to je težko. (Ustane.) Ko bi v oni noči ne bil lačen — — (pogleda kvišku; ponižno udan). Vendar kakor ti hočeš, sodnik brez priziva; kakor ti hočeš!

Dragan (ustane; Rosanda tudi): Pomilujem Vas.

Svetina: Hvala Vam, gospod Dragan.

Dragan: Človek si lahko misli, da ste v tej žalostni dogodbici to in ono olepšali sebi v korist. (Svetina maje bolešno smehljaje se glavo; Rosanda tudi); ali jaz si tega ne mislim. Jaz Vas vidim in čujem, in Vam verujem. — S káko prošnjo ste prišli k meni? Kaj naj Vam storim?

Svetina: Kako dobro, kako blago govorite, gospod Dragan. Pa saj niste še nikoli bili v ječi, kakor mislim (Dragan zaneka smehljaje), in vender govorite z menoj, kot da bi Vi tudi že bili v ječi! — — Kaj naj storite, gospod Dragan? — Ako bi s svojimi blagimi očmi hoteli pogledati v moja dokazila —

Dragan (pogleda v papirje. Pred se): Uzorno vedenje — toplo priporočen —

Svetina: Potem sem poskusil (tiho uzdiho-vaje), ker sem spet svoboden, živiti se o delu svojih rok; strugarstva in rezljarstva izučil sem

se v kaznilnici, dobro naučil, — kakor tam čitate, gospod Dragan; in ako bi si mogel postaviti delarnico — — Ali ravno tu tiči zajec. Kar sem si prihranil v kaznilnici, ni dosti za to. Ako bi le koga našel, ki bi mi zaupal kako vsotico, ki bi mi hotel posoditi, dokler bi mu mogel povrniti —

Dragan: Koliko še potrebujete za delarnico?

Svetina (uzdihuje, težavno): Petdeset goldinarjev, gospod Dragan.

Dragan (izvleče listnico in uzame bankovce): Tu imate svoja dokazila in petdeset goldinarjev. (Skuša se smejati.) Toliko Vam zaupam.

Svetina: O gospod! Gospod! — (Dene, roko na svoje prsi; ihti.)

Dragan: Ne zahvaljujte me. (Ker mu hoče Svetina poljubiti roko.) Pustite mojo roko. Jaz sem človek, kakor Vi!

Svetina: Gospod, nič ne govoriti — nič ne govoriti — ako je srce tako polno — — Toda kakor zapovedate. Jaz odhajam. (Jeclja od razburjenosti.) Dolgo sem Vas nadlegoval; oprostite . . . Vender, ako Bog da in sreča, da si opomore; da Vam morem povrniti.

Dragan: Dobro, tedaj pridite spet. (Poda mu roko.) Bog daj srečo!

Svetina (pogradi ganjen čez roko, katero je Dragan stisnil): Hvala Vam, gospod Dragan. (K Rosandi, ki stoji globoko ganjena.) Srečno vi, dobra, milosrčna mlada gospa — (k Draganu). Srečno! (Odide. Opoteka se. Za se.) Ta omotica v glavi. Trenotek — — (Drži se na stolu, ki stoji zadaj med vratmi in postavcem, dočim Rosanda, ne gledaje več nanj, stopi k Draganu. Zgrudi se na stol. Mala, stoječa slika na postavcu zbode ga v oči. Nemo jo gleda; uzame jo v roko; ustane. Tiha izprememba njegovih potez, v naslednjem pa: najprvo topo strmenje, sanjarska zmešnjava, gleda z odprtimi ustmi; potem se mu počasi svita, potipa konečno sliko, samega sebe, pogleda obotavljaje se in plašno po strani Rosando, hlepi po uzduhu).

Dragan (v tem česu, a da ne vidi *Svetina*): Zakaj me tako gledate?

Rosanda: Ah, dovolite mi, da Vas zahvalim v njegovem imenu!

Dragan: Za kaj? Za nič?

Rosanda: Potem pa v mojem imenu.

Dragan: Še menj potrebno: kajti le jaz imam dobiček, ako se preselite. Stanovali bodete poleg pisarnice (smehljaje) in bodete čuvali moje vrednostne papirje, mojo blagajnico — (obrne,

na zamolkli glas Svetine, nehote glavo. Nenadoma nezaupen). Vi še tukaj.

Svetina (malone prestrašen, jecljaje): Oprostite.

Dragan: Kaj je? — Ali poslušate?

Svetina: O gospod.

Dragan: Zakaj jecljate?

Svetina: Omotica, gospod.

Dragan: (ki ga Rosanda pogleda usmiljeno, umiri se. Za se). Kako da to sumnjim o tem ubogem človeku. (Glasno.) Dobro je. Odidite polagoma. Z Bogom!

Svetina (odguga se k vratom, za se): Moja slika. Znorel sem. (Izpade mu slika spet na postavec. Potem glasno, jedva sposoben govoriti.) Hvala — hvala. — Srečno. (Odide.)

Dragan (gleda za njim, usmiljeno): Ni vaje veselja; veselje ga je preuzelo. — Zunaj v večernem zraku bode se zavedel. (Zopet obrnen k Rosandi, z gorkim pogledom.) Tudi jaz moram na zrak; ne vem, zakaj. Ta dan bil je tako poln . . . Jaz sem — — Na svidenje! (Odide.)

Jednajsti prizor.

Rosanda sama; potem Svetina.

Rosanda: Dà, ta dan bil je poln; — in meni je tako soparno. (Ide k oknu.) Stiska in sreča ob enem! — — Drago, žalostno stanovanje! tebe bom zapustila!

Svetina (zopet ustopi; bled in splašen kot poprej. Za se): Šel je mimo postavca, ne da bi me videl. (Prime spet sliko, stopi naprej. Rosanda ga čuje; obrne se.) Oprostite, mlada dama.

Rosanda: Večni Bog! kakšen obraz.

Svetina: Nikari se ne bojte. Jaz Vam nič ne storim — hotel sem le uprašati, mlada dama, (njej s tresočo roko moleč sliko) ali je to Vaše?

Rosanda (uzame). Dà. Kako je prišlo v Vaše roke?

Svetina: Za Boga svetega, povejte vi meni: kje ste Vi dobili to sliko?

Rosanda: Čudno uprašanje. Mojega očeta sliko.

Svetina (gleda debelo. Stopi, gledajoč jo vedno debelo, nazaj. Posegne v lase, v zapeto suktnjo pred prsi. Konečno se krčevito zajoče, potem ta jok preide v smeh in se konča z jokom): Vašega očeta slika . . . Torej to stoji moj otrok!

Rosanda (kot omamljena): Kaj pravite? Kaj je to . . . (Kar razumeje to; dene roko na prsi. Gleda sliko, potem njega; sapo ji zapira).

Svetina (opazuje jo; z brezmiselnim smehljajem): Tako hčer imam torej — jaz presrečni človek! — In še celo takega unuka! Saj ste govorili o nekem otroku?

Rosanda: Sveti, večni Bog! (Spet s slike gledajoč *Svetina*). Ne, ne, ne!

Svetina: Kaj ne, Vi še upate, da jaz nisem? Nič Vam ne pomaga; ni nobene pomoči: jaz sem Dragotin *Svetina*. Mož slavne pevke, ki se zove gospa Živena Slavčeva . . . (Z nepremagljivo bolestjo.) Dà, dà, dà, jaz sem. Kaznjenec Dragotin *Svetina* — številka toliko in toliko — ubojnik in morilec Dragotin *Svetina*. — — (Zgrudi se poleg stola na tla, položi roke in glavo na stol in joče.)

Rosanda (stoji najprvo mrtva, pogleda potem prebolestno k nebu; gleda z grozo in usmiljenjem *Svetino*. Naposled se mu približa, polagoma, s strahom. Položi tiho roko na njegovo glavo; vender koj na to odtegne roko in si pokrije z obema rokama obraz.)

Svetina (uzdigne glavo, ko se je je ona dotaknila, in se obrne k njej): Ti se me dotikaš, otrok. — — Oprostite, da sem se usodil zvati

te Ti; saj ste moj otrok. — Kaj ne, po oni sliki tam ni me moč več spoznati; četiri in dvajset let je dolgo let. In káka leta! . . . Stopim v to sobico, in otroka, za katerega sem že davno mislil, da je mrtev, najdem tukaj — (jecljaje) in tako lepega, — tako dobrega . . . Dete moje, jaz koj odidem, le nekaj časa naj še tako ležim in to boleost, ki mi oči stiska, naj mirno prenašam in se jočem!

Rosanda: Oče! Oče!

Svetina: Ali je res, ona mi pravi oče. (Prime jo za obleko, stiska jo na ustni). Dobri otrok! Ne, tega ne smeš. Tako hudoben pa še nisem, da bi to zahteval. Kaj bi pričela ti, in tvoj otrok, s takim očetom . . . (Stopi po koncu, na udih tresoč se.) Ne, jaz odidem od tod. Mislim le — — hotel sem le še reči: (z velikim naporom) tako iz gubljen tedaj še nisem bil! — Slaboten, lahkomiseln dà; in postopač; in črtil, jezil sem se na svet; (predse nemo gledaje, z rastočo grenkobo) toda ta gospa me je razbesnila. Vse sem njej žrtvoval, iz prekomerne ljubezni; svoj poklic, svojo bodočnost, svojih roditeljev blagoslov . . . Tedajci je, kot bi trenil, zaslovela; „nebeškega slaviča“ imenovali so jo ljudje. Tedaj je gledala čez mene, kot kakega lesenega moža, po grofih in princih; rekla mi je v obraz: kesam se, da

sem tebi izgubljenemu človeku dala svojo svobodo! Stori, kar hočeš; idi, kamor hočeš; jaz te ne zadržujem!“ — In ako sem hotel potem oditi — ali strupena kača, ljubomornost, ovila se mi je srca. — — Dokler ni prišel oni večer — (Bije z nogo ob tla.) Bil sem malodušen in slaboten! Kot pes ležal sem ji pred nogami: „Jaz ne morem živeti brez tebe; jaz ne morem! Ti le zapovedaj; samo me ne zavrzi! Ali pa ta nož zasadam jednemu naju v srce!“ Ali ona mi ga je odtrgala ter me sunila od sebe: Idi, jaz te zaničujem!“ — — Tedaj sem bežal v noč — in dalje in dalje — (škripajoč z zobmi) tja v kaznilnico. Kot da bi gorelo za menoj, tako me je podila v kaznilnico — ta ženska, katero črtim, črtim in proklinjam. — (Pogleda kvišku z divjim pogledom, k Rosandi, katera se o zadnji besedi njegovi zgane in zgrudi na stol. Zave se. Jecljaje.) Oprostite. Nisem na to mislil. Ona je tvoja mati!

Rosanda: Nesrečni človek —

Svetina: In jaz padem tako — kakor divja zver skozi vrzel — v tvoje življenje. In ti morda misliš v svoji duši: Gospod, moj Bog, zakaj mi pošiljaš to prokletstvo v hišo; da bi le spet odšel! (Ona maje z glavo.) Ne reci ne, iz milo-

srčnosti. Ti si mlada, — ti s svojim otrokom; in Vama se hoče dobro goditi, kakor se mi dozdeva. Ako pa oni, ki so tu zunaj, čujejo: kaznjenc je njen oče — potem je zopet vse izgubljeno! (Ona si vije roke.) Kajti da sem se v svoji samotni celici spet zboljšal in očistil — (bolestno-mirno) da, to smem reči — kaj mi pomaga to v svetu? — H kakemu društvu, ki skrbi za odpuščene kaznjence, smem še iti; k otroku in otroka otroku pa ne smem več iti. (Potisne si v veliki bolesti klobuk na glavo.) Torej lahko noč!

Rosanda: Ne! Tako ne odhajajte! — Dragi, dragi oče! (Ovije se okolo njega.)

Svetina (prime jo obupen z rokami, v boječi, ponižni blaženosti): Dete! Dete. Kako dobro! — Grozno dobro.

Božidar (zunaj, na dvorišču): Mati! Mati!

Rosanda (zgane se): Božidar! (Plane k oknu. Pogleda od tod zelo boječe, zdvojno na Svetino.)

Svetina (boreč se z nenadno premaganostjo): Ali vidiš, kako ti ta drobni glasek pretresa ude. Vidiš li, da moram oditi . . . (Osrči se.) Pekel in smrt! Nočem videti otroka. Zatisnem oči in hajd mimo njega tako! (Od nje obrnen.) Ne gledaj me več. Nama se je o naju le sanjalo; tebi o meni,

a meni o tebi. (Malone jokaje.) Ali jaz te zahvaljujem za „dragega, dragega očeta“ . . . Jutri odidem! Srečno! (Pogleda še enkrat nazaj, plane iz sobe.)

Rosanda: Oče! Oče! (Zgrudi se na stol.)

(Zavesa pade.)

Drugi čin.

Draganov vrt. Ozadje je stran njegove hiše, katera se razprostira na desno in levo v kulise. Prednjo (glavno) stran hiše, proti cesti, misli si zunaj z desna; na isti strani si je uhod na vrt, s ceste sem misliti. Vidni del vrta ima dve polovici: z leva obe okni Rosandinih sob (pritličje, tako da se, stoječ na vrtu, ne more videti v sobe), z desna isto tako visoka vrata h hodniku, kjer so še dalje na desno (zvečine nevidne) delarske sobe. Pred temi vratmi mala terasa, do katere drži več stopnic. Spredaj z desna lopa, na spredaj odprta, z mizo in stoli; poleg nje so leseni zaboji z rastlinami in rožami in otročjimi igračkami na zemlji. Spredaj na levo cvetoče grmovje in klop.

Prvi prizor.

Gospa Golobova, Božidar, potem Rosanda. Potem Dragan in Cvetličič, vrtnar.

Božidar (stoji, podpiran od gospe Golobove, na mali lestvici, ki je prislonjena na lopo; utaknil

je spredaj na lopo lepo vrsto malih pisanih zastavic ter jih privezal, ravnokar privezuje zadnjo): Zdaj pa so vse zgoraj, vse moje zastave. Živio! (Ploska z rokami.)

Gospa *Golobova* (se smeje): Lepo. lepo jih je videti! — — In zdaj stopi dol, da jih od spodaj vidiš. (Skoči ž njeno pomočjo z lestvice.) Kaj so rekli mati? „Mali mož, zdaj pa hajd v postelj“.

Božidar (maje z glavo): Še ne!

Gospa *Golobova*: Vselej moramo storiti, kar mati hočejo. Da dolgo živiš na zemlji. (Rosanda prihaja za obema, z leva, s košarico; sanjari pred se.) Torej v posteljo, v posteljo! Tam je veselo, Božidar.

Božidar: Ne! Jaz še nočem!

Rosanda (pogleda kvišku, svareče): Božidar!

Gospa *Golobova*: Čuješ li?

Božidar (gleda materi uprašaje v obraz. Potem, ker ga ona pogleda resno in trdno, ide njej naproti smehljaje). Mati! Jaz hočem! — Hočem le še gospodu Draganu reči lahko noč.

Rosanda (prestriže ga brzo): Ne, ne!

Božidar: Mati, tamkaj zadaj stoji z vrtnarjem. (Iz vleče svoj robec in maha ž njim.) Gospod Dragan! Gospod Dragan!

Rosanda (uznemirjena): Tiho! Ne kliči ga.

Božidar: On to rad stori, mati!

Rosanda (za se): Vem!

Dragan (prihaja z desna, vrtnar za njim):

Mali zastavonoša! kaj je?

Božidar: Le lahko noč hotel sem ti še voščiti ter ti pokazati, kar sem naredil; Evo! (Kaže na lopo in zastavice).

Dragan (se smeje): Dobro si naredil, tovariš! (z roko boža Božidarja po glavi). Lepo se razcveta, gospa Vernik.

Rosanda (mehko, ganjena): Divno se razcveta! V malo dneh. — — Ali Vas zato naj ne zahvalim!

Dragan (smehljaje se). Ne; zato odhajam. Hodite, Cvetličič, pri novih rožah želel bi še nekaj . . . Zakaj se nasmihate?

Cvetličič: Oprostite, gospod Dragan. Ker ste nekaj dni toli marljivi na vrtu, na katerem se poprej po tedne niste pokazali. — — Veseli me to, gospod Dragan!

Dragan: Mislite li?

Cvetličič (zadovoljno): Dà, temu je že kahih pet, šest dni.

Rosanda (zase, polagoma prikimuje): Toliko časa stanujem jaz tu kaj!

Dragan (iskreno): Nočem Vam zopet skrbi nakopavati, *Cvetličič*, hočem si ogledati Vaše krasne rože. Hodite! (*Rosandi*). Na svidenje . . . Lahko noč, tovariš!

Božidar (poda mu roko): Lahko noč, tovariš! (*Dragan* in *Cvetličič* odideta, spredaj na levo.)

Rosanda (za se, potlačena): Tako ne more biti dalje!

Gospa Golobova (pogledala je za *Draganom*): To je človek po srcu božjem! Še jednega sem poznala: mojega pokojnega moža; — boljših, kot ta dva, ní. Ta sta unikum!

Rosanda: Dà, prav pravite. (Spredaj z leva na klopi, za se.) On je predober! In pri tem pozabim malone na te, ubogi, ubogi oče.

Gospa Golobova (sedeč veze pred lopo, opazuje *Rosando* skrivaje; maje z glavo, za se): Zdi se mi res, da je spet že uzdihovala!

Rosanda (dočim se *Božidar* igra s svojimi igračami pri lesenih kovčegih, za se): Ah, kako sem te mogla pustiti od sebe. — — Ah, le za otroka! — — Zdaj je večer; zdaj potuje morda mati čez goré, v svojem velikem vozu; veseli se, kako se gore žaré; uzdihuje malo, da si mora iskati dame za družbo, ker hči noče, — toda v dobrih, mehkih blazinah počije si človek tako prijetno . . . In osivel, nekoliko upognen mož,

siromašno oblečen, bled, truden, stoji strani ob potu. Mnogo je pač že hodil, ne more več dalje . . . In lepa dama vrže mu milosrčno, milostivo kos svitlega srebra; to je berač, misli si. Kaj si misli, godrnja on užaljen, in gleda za njo; — — In ona pogleda nazaj. In on jo gleda strmé; in on se zgrudi; in on zaupije: Moja žena —! (Strése jo, pokrije si z rokami oči.)

Gospa *Golobova* (opazovala je Rosando nekoliko. Za se): Ako bi le smela uprašati: Kaj pa Vam je, gospa Rosanda?

Rosanda (za se): Grozna fantazija! — — Otroka moramo spraviti v posteljo . . . (Gleda okrog sebe. Glasno.) Kje je Božidar? (Otrok se potukne za lesenimi kovčegi).

Gospa *Golobova* (nekoliko nemirno): Glej, glej, že je odšel! (Zagleda ga; smeje se. Tiho.) Skril se je, ta šaljivec! (Glasno.) Božidar moj, hodi z menoj!

Božidar (nastopi): Zdaj pa grem spat!

Rosanda: Dragec moj, le hodi! — Vas bom še videla, gospa *Golobova*.

Gospa *Golobova*: Kakopa, kakopa! Bodem še imela to čast. (*Rosanda* in *Božidar* odideta zadaj na levo: *Božidar* teče najprvi.)

Drugi prizor.

Gospa Golobova. Potem Živena.

Gospa *Golobova*: Tako zelo vesela pa vender ní! Mislila sem si drugače . . . Ah, moj Bog! In ljudje! Pet ali šest dni je, kar stanujemo tukaj spodaj pri vrtu — in jaz mislim, pet sto hudobnih jezikov že govoriči o ubogi gospej Vernikovi in o tem divnem gospodu! (Nenadoma se ogreje.) „Niste pametni!“ pravim ljudem: (kažoč na levo zadaj) tukaj stanuje gospa Vernikova, (kažoč na desno in zadaj) in tamkaj na oni strani, proti cesti, stanuje Vaš gospod Dragan!“ — Toda zavist, zavist. — — In da zdaj tudi zmeraj hodi na vrt. — — (Živena nastopi, z desna; globoko s pajčolanom ogrnena; oprezno in tiho.) In moja gospa Vernikova pa tako potlačena in mirna; (segne v svoj žep) in to tajinstveno pismo, katero mi je danes nekdo utaknil — katero me peče v žepu kot žrjavica. — — (Vidi zdaj Živeno, ki stoji pred njo, prestraši se.) Jezus! Ta strah!

Živena (glas utolažuje): Prosim, ne tako glasno. — — Vi me ne poznate.

Gospa *Golobova*: Ali kako bi Vas ne poznala; fina dama od onda, s prekrasnimi rožami

in mokrimi očmi. Jezus! Jezus! In od Vas to pismo. — (Gleda zelo nemirna v Rosandina okna).

Živena: Prosim, ne tako glasno! — — —

More li naju tu kdo videti?

Gospa *Golobova*: Seveda, seveda: tukaj so okna.

Živena (vleče jo za roko pred lopo): Tako naju tukaj ne morejo videti. (Sama svojo nemirnost zmagujoč). Prosim lepo, ne stokajte tako glasno!

Gospa *Golobova*: Ali, milostiva gospa! Kako da naj jaz stari inventar, te tajnosti —

Živena: Moje pismo ste vendar čitali, mislim? (Ona prikima.) Torej veste, da sem jaz (kažoč na okna) njena mati. (Gospa *Golobova* prikimuje, vijoč roke); da se ona — na me zdaj huduje; da sem jaz odpotovala — v gore. (Gospa *Golobova* prikimuje z nova). Toda nisem mogla naprej — dobra gospa, ne umejete li tega, ako ima kdo unuka; tako nežnega otroka, katerega naj bi ostavila osamela — ne čutite li tega z menoj, dobra gospa —

Gospa *Golobova* (prime ganjena, nenadoma Živeno za roko, stiska jo močno. Potem jo istotako nenadoma izpusti, da se v zadregi in spoštljivo, kakor da bi prosila oprostjenja, prikloni): Prosim oprostjenja za zaupnost — (Za se.) O moj

Bog! kako mrzlo roko ima. (Glasno.) Uboga milostiva gospa! Tako mlada in fina, in že stara mati.

Živena: Ah, ko bi le smela biti! Temu malemu otroku dala sem že svoje srce; — in zdaj moram proč. Ako morete čutiti, kaj je to (gospa Golobova prikimuje sočutno), no, potem mi pomagajte, da ga še enkrat vidim!

Gospa *Golobova* (kakor brez pomoči): Ali pomislite —!

Živena (primši jo za roko): Pomislite, kaj trpim! — Le en jedinokrat; — le k njegovi posteljici naj stopim, ako spi. Da vsaj še obrazek vidim, da ga tiho, čisto tiho na čelo poljubim; da mu le koder odrežem, ne da bi čutil. In potem hočem oditi — ter se zopet ne vrniti.

Gospa *Golobova* (globoko ganjena): To je trda beseda! — Imela sem troje otrok, ti se tudi niso vrnili; (kvišku pogleda) ljubi Bog zapisal jih je v druge bukve. Toda od živih se tako posloviti.

Živena: Pomagajte mi! Ne zapustite me! — Le koderček od njega za spominek; (izvleče zlat medaljon iz žepa) to sliko od mene, iz mladosti, ostavim mu zato. Naj jo ima, tudi za spominek.

Gospa *Golobova* (sliko ogleduje ganjena): Dà, da, da! — Kak lep, lep medaljon, in kako dra-

gocen! — In kako malo ste se izpremenili, milostiva gospa.

Živena (izdahne; potem dvoumno): Vender več, nego Vi mislite!

Gospa *Golobova* (milosrčno): Milostiva gospa, — mati je zdaj pri otroku. Toda morebiti, ako zopet od njega odide — — (nenadoma živo primši *Živeno* za roko.) Jezus! Jezus! — Čujem jo!

Živena (od strahu pade ji medaljon na leseni kovčeg, katerih je mnogo pri lopi na tleh): Kaj, kaj čujete.

Gospa *Golobova* (vleče jo dalje na desno, da se obe skrijeta zadaj za lopo. Pogleda potem na Rosandina okna, kjer se Rosanda prikaže): Kako sem se prestrašila! — Milostiva gospa, ona ide! — Ali ona pride zopet na vrt —

Živena: Torej proč, proč, proč! — In zdaj sem od strahu izgubila medaljon — in jaz ne vidim —!

Gospa *Golobova*: Hočem ga poiskati.

Živena (v veliki stiski): Ne, zdaj ne! Pozneje! Proč, proč!

Gospa *Golobova*: Ako bi Vam ljubo bilo, odvela bi Vas v mojo sobo in od tod k otroku.

Živena: Le, le, le:

Gospa *Golobova*: Jaz sem neverna, brezvestna ženska, da se v take tajnosti —

Živena (vleče jo strani): Ona pride! Proč!
Gospa Golobova (pogledavši kvišku): Oprosti mi! Oprosti mi! (Odide z Živeno, na levo).

Tretji prizor.

Rosanda; potem *Dragan*. (Mrači se polagano za tega prizora.)

Rosanda (stopila je za zadnjih govorov iz svoje sobe na hodnik; od tod pride na teraso. Drži sliko iz prvega prizora v roki, ogleduje jo; nastopa polagano): Ah, tako srčan, tako sveta vesel, tako zaupajoč vase ni več videti! — In vendar bolje, mislim; žalostno ganjen — (Vidi *Dragana*, prihajajočega z leva, prestraši se; pokrije sliko z roko.)

Dragan (breskrbno smehljuje): Kaj pa tako skrivate? (Ona molči razmišljena. *Dragan* nežno.) Slutim, da imate svojega moža sliko.

Rosanda (prikima nerada, brezglasno): Dà.

Dragan: Ako motim, to le recite; jaz idem.

Rosanda (spravi sliko v nedrije. S trudom smehljuje): O ne!

Dragan (takisto skriva svojo ganljivost): Jaz nisem bil nikoli oženjen; toda jaz umejem... Pravijo mi, da je bil mož, ki je imel bodočnost; — in tako mlad umreti.

Rosanda: In plemenit mož! Dober in ljubeč — (hvaležno se smehlja), kakor Vi —

Dragan: Zopet naj poslušam, da ste mi hvaležni!

Rosanda: Ne, gospod Dragan; to ne . . . Toda res — ko bi Vi vedeli — (zastane ji beseda.)

Dragan: Kaj?

Rosanda: Kako me vsaka Vaša beseda in dejanja spominjajo njega — — (dela, kakor da bi se hotela šaliti). Tudi onim bilo je tako, katerim je storil dobro; kajti tudi on je storil premnogo: — In ako je mogel storiti le v malem, kar Vi v velikem področju, — ker se je še trdo boril z življenjem; ako je že moral leči, predno je dospel do vrhunca: pot do vrhunca našel bi bil tudi on! — — Vam je bilo bolje: Vi ste imeli zmerom trdna tla pod seboj — in zdaj ste velik —

Dragan (smehlja se): Velik! Jaz pričenjam!

Rosanda (prikimuje): Dà, tako bi tudi on bil mislil! — Zmerom ga čujem, kadar tako preprosto govorite z menoj. — In v ostalem — (pred se sanjaje, nezavestno). Lep sicer tudi ni bil —

Dragan (vesel): Za ta „tudi“ mojo najjudanejšo hvalo!

Rosanda: Za Boga — kaj sem rekla. (Popolnoma v zadregi.) Kako mi tak nezmisel šine v glavo — o katerem sama nič ne vem —

Dragan (prime nje roko): Ne žalujte. Mene niste užalili!

Rosanda (odtegne lahno svojo roko): Oprostite . . . Le o svojem možu hotela sem govoriti —

Dragan (brezskrbno): In Vi ste govorili tudi o meni. (Iskreneje.) Ne mislite li, da me to osrečuje?

Rosanda (zmočena): Kaj?

Dragan: Da mene in njega tako v jedno mislite . . . Ljuba gospa Vernikova!

Rosanda (tiho): Prosim, pustite mojo roko . . . Hotela sem le reči: tisti človekoljub, o katerem ste včeraj pravili — plemeniti človek, (s tajno ganljivostjo) ki je vse svoje žive dni tako velikodušno in neutrujeno deloval za uboge jetnike —

Dragan (ognjevito): John Howard — moj idejal —

Rosanda (prikima): Pri vsem, kar ste mi pripovedovali o Johnu Howardu, mislila sem na tihem svojega moža — in na Vas. On in Vi storili bi tudi to.

Dragan (živo odklanjaje): Kaj tako govorite, gospa! Mene primerjati velikemu Johnu Howardu — káka misel! Jaz imam le dobro voljo; toda temu človeku — o katerem mnogi nič ne vedo — njemu ima za mnogo biti hvaležno človeštvo. (V rastoči ognjevitosti.) Božanski človek, gospa Rosanda! Vse, vse od sebe — jedini človek, in priprost človek — ki je pol Evrope konečno pregovoril v to, da so iz grozних ječ naredili človeška bivališča; ki je svoje življenje zastavil v to — — Hotel sem Vam prečitati, kako je to storil! To je čudo, gospa Rosanda; (kažoč na mizo v lopi, na kateri je nekaj knjig) in tamkaj leži knjiga! Ako imate srce za tega človeka, morate me poslušati —

Rosanda (v zadregi): Zdaj?

Dragan: Kdaj pa sicer? Mali Božidar spí; in po dnevi ne utegneva, ne Vi ne jaz! — To Vas bode naudušilo, bode vas pouzdignilo, gospa Rosanda; in ako pri tem pomislite na onega nesrečnika, ki ste ga videli ondan, ki je v svoji celici četiri in dvajset let — — Kaj Vam je?

Rosanda (slabo): Nič. — Prav pravite; (mehko) o le čitajte mi! (Gleda potem nemirno okrog sebe.) Ali Vi dovolite — — gospa Golobova!

Dragan: Zakaj jo kličete?

Rosanda: Gospa Golob! — — Zakaj? Naj bode tudi ona navzočna, mislim —

Dragan (po kratkem molku): Prav tako, gospa Rosanda. — Dà, prav tako!

Četrty prizor.

Prejšnja. Gospa Golobova.

Gospa Golobova (priteče zdaj z leva): Sem že tukaj! Kaj pa je?

Rosanda (idoč k terasi): Gospod Dragan bode Vam povedal; ostanite le tukaj. (Draganu.) Jaz idem, da prinesem svetilnico — (za se) in nesem sliko v sobo

Gospa Golobova: To lahko jaz storim! (Rosanda se brani s kretom roke; stopi čez teraso v sobo.) Čemu svetilnice, gospod Dragan? (Za se, nemirno.) In moja dama — kako bo ona odšla — In medaljon, ki še tu leži —

Dragan (se usede): Kaj ne, tudi Vi ljubite knjige in književnost?

Gospa Golobova: Književnost? Pesništvo? (Z razburjenim obrazom.) Milostivi gospod, jaz dam svoje življenje za pojezijo!

Dragan (se smeje): Vi čitate svojega Preširna, Boris Mirána, Gregorčiča —

Gospa Golobova: Mojega Preširna! O Bog!
— Krasne pesmi — Mnogo sem jih znala na pamet, gospod Dragan — (z ognjevitim, vender naravnim patosom):

Videl povsod si, kak iščejo d'narje,
Kak se le vklanjajo zlat' mu bogú;
Kje bratoljubja si videl oltarje?
S srcem obupnim si prišel domú.

Dragan (dočim Rosanda, katero je videti v njeni sobi, nažiga svetilnico): Vi bi bili boljši za gledališko igralko, nego za perico! — — Toda ako bi mi mej tem hoteli dati čašo svoje dobre limonade, ljuba gospa Golob —

Gospa Golobova: Kako rada, gospod Dragan! Kaka čast! — Ravnokar sem jo spet naredila — (za se) za damo, mislila sem; — ona mora čakati! (Glasno.) In kako se že konča ona pesem:

In da ni mesta vrh zemljé,
Kjer bi pozabil to gorje!

(Dobrosrčno.) Kaj ne, ljubezen je goljufiva, gospod Dragan —

Dragan: O tem potem več, gospa Golob!

Gospa Golobova: Jezus! Limonada! Takoj, takoj, takoj! (Steče zadaj na levo. Postoji še en-

krat, vrne se.) Limonada . . . Tudi tu je še drugo lepo mesto, samostalnik, kar stresa me: „Ne vedel bi, kako se v strup preobrača vse, kar srcé si sladkega obeta“ —

Dragan (šaleč se): Jaz idem sam!

Gospa Golobova: Jezus! Jezus! Jezus! (Skoči nazaj.)

Rosanda (prihaja s svetilnico. Nekoliko z negotovim glasom): Jaz sem pripravljena.

Dragan (stopi k mizi v lopi, uzame knjigo): Še danes popoldne čital sem v knjigi. (Pogleda Rosando.) Ali morda Vam ni ljubo?

Rosanda: O da, gospod Dragan.

Dragan (smehljaje): Torej tukaj pod zastavami našega malega gospodarja! (Usede se, takisto Rosanda.)

Gospa Golobova (vrne se, čašo limonade v roki): Nekoliko sem razlila; prosim oproščenja.

Dragan: Hvala Vam, gospa. (Uzame knjigo Rosandi.) Torej jaz pričnem!

Gospa Golobova: Vi bodete čitali?

Dragan (kateri jo opazuje s tajno veselostjo): Da.

Gospa Golobova (za se): To je krasno! — — Ah (Pogleda bolestno na knjigo, da ne bode mogla poslušati; hoče oditi.)

Dragan: Zdi se mi, da bi radi poslušali.

Gospa Golobova: Jaz? O moj Bog!

Dragan: No, potem pa tu ostanite.

Gospa Golobova: Oče nebeški! Ta čast!

(Nanadoma prestrašena, za se.) In moja ujeta dama — stara mati —

Dragan: Izvolite si uzeti stol; usedite se.

Gospa Golobova: Ako dovolite — — O Bog!

(Za se.) Ona ostane pri otroku!

Dragan (vidi, da je tretji, zadnji stol obložen z velikim folijantom): Denite to le strani. (*Gospa Golobova* se prikloni, uzame folijant, dene si ga v naročaj in sedi trdo, pričakujoč, kaj da bode zdaj.) „Veliki reformator jetničarstva, „človekoljub“ John Howard“ —

Gospa Golobova (nemirno na svojem stolu sem ter tija, zamaknena, na pol za se): To je prekrasno! (Pade ji folijant na tla).

Dragan: Nu?

Gospa Golobova: Prosim stotisočkrat oprostjenja! — Kakšna ženska sem jaz! (Hoče knjigo pobrati.)

Dragan: Pustite jo; sédite le mirno! — „Človekoljub John Howard, jeden najboljših ljudi, kar jih je zemlja nosila“ —

Gospa Golobova (govori, ko on čita, poluglasno pred se; zaječi zdaj od ginljivosti in blaženosti).

Dragan (zapre knjigo nehote): Kaj pa Vam je?

Gospa Golobova: Jezus! Jezus! Ali sem kaj storila?

Dragan: Kar celo občinstvo tiči v tej jedni gospej! — — Še enkrat pričnem —

Peti prizor.

Prejšnji; Čuden, Milica in Dobrosava (tudi mlada roka-
vičarica; prihajajo z desna).

Čuden (brez graje trezen in dostojnega vedenja; nastopi, dočim obe dekleti še stojita v ozadju in, gledaje Dragana in Rosando, šepetata med seboj): Oprostite najdobrotljiveje, ako motim, gospod Dragan. Ali (po strani gledaje dekleti) v tej stvari javiti mi je najpokorneje: (na desno zunaj kažoč) zunaj, na cesti, videl sem danes zvečer spet tistega moža —

Dragan (nejevoljen radi močenja): Kakšnega moža?

Čuden: O katerem sem Vam že pripovedoval: kateri se tukaj vse te dni nalašč potika; star, nekoliko osivel (zaničevalno), kot kak siromak oblečen. Vsak večer ogleduje si našo hišo, stoji ob vrtnem zidovju —

Dragan: Javite mi, kadar spet pride! —
Kaj hoče dekcle?

Čuden: Ima neko prošnjo, gospod *Dragan*.

Dragan: O tako pozni uri? (Ustane.)

Milica (stopi naprej, preprosto, dočim *Dobrosava* stopi za njo, smeleje in osorneje): Oprostite, gospod *Dragan*. Me dve — prihajavi v imenu —

Dragan: V čijem imenu?

Milica: V imenu deklet, ki delajo v Vaši fabriki, gospod *Dragan*.

Dobrosava: Vi ste jedno od nas, Jelko Zagorčevo, kar nagloma odpustili —

Dragan: Ker se je javno vedla, kakor se ni malo ne spodobi dekletu. Vi najbrže nimati naročila, upam, da jo zagovarjati!

Milica (blago): O gotovo ne, gospod *Dragan*. Toda morebiti — da Vaša znana dobrosrčnost.

Dobrosava (nekoliko z zasramujočim pogledom na *Rosando*). Saj se tudi sicer marsikaj dogaja, gospod *Dragan* —

Rosanda (vidi ta pogled; zgane se, obledí, ustane).

Dragan (opazi vse to. Z naporom se zmaga, *Dobrosavi*): Da se pričkava, zato gotovo nisva tukaj. Tudi ni tukaj moja pisarnica, kjer morete z menoj govoriti, kadar je delopust. Zdaj je noč. Torej lahko noč.

Dobrosava: Vi ste zelo nemilostivi z nami, gospod Dragan; (zopet od njega gledaje na Rosando) tako Vi niste proti vsem; ampak nasprotno. Zategadelj mislili sva —

Dragan (razdražen, ostro): Lahko noč!

Milica (pogleda svareče Dobrosavo; potem preprosto, nežno): Odhajam, gospod Dragan. (Tiho Rosandi, katera si užaljena vije roke in grize ustnice.) Zavidajo ti, — jaz ne. Naj le klepetajo —

Dragan: Čuden, spremite, —!

Dobrosava: Saj že idevi. (Zopet pogleda po strani Rosando.) Mi dve sva le mislili, ako kaj spregledate — radi — —

Dragan (mahoma divje): Ostavite mojo hišo!

Milica (zgane se, osvesti se, in se prikloni nemo, takisto Dobrosava, katera se izgubi na desno. Hoče za njo; še brzo Rosandi, tiho, dobrodušno): Jelka Zagorčeva zložila je že pesem o tebi; — ali jaz je ne pojem! (Lahkomiselno smehlja se.) Bodi srečna! le primi se ga! Še enkrat se prikloni in kot da bi prosila oproščenja). Lahko noč, gospod Dragan. (Odide na desno.)

Dragan (stopi nekoliko korakov za dekletoma; potem, kot ne zavedajoč se, postoji. Tajno pogleda Rosando, katera omaguje in se misli zgruditi. Drugi so v zadregi, nemi; dolgo molčanje).

Gospa *Golobova* (da nekaj reče): Pogledala bodem, kako je z otrokom. (Nova tišina. Odhaja polagano na levo, postoji potem in poslušā.)

Petje enega glasu (zunaj z desna, na cesti).

Čuden (za se; jezen): To je Jelka Zagorčeva; zunaj na cesti! (Tiho odide, na desno.)

Dve dekletī (zunaj):

Didirala, lala,
Didirala lala.
Didirala dirala
Dirala lala!*)

Dragan (poslušā nekaj trenutkov; potem, ko nastane tišina, ide zopet počasi proti lopi. S prisiljeno mirnostjo): Morda da čitamo dalje —

Petje enega glasu (zunaj).

Obe dekletī (koj za tem, počasi se oddaljujoč, naposled se glas razgubi).

Didirala lala,
Didirala lala,
Didirala dirala
Dirala lala!

Gospa *Golobova* (oddahne se za se): Venderle odhajajo. — Zavidnice vé! Kačja zalega! (Pogleda nemo pomiluje Rosando, otrne si solzo.) S čitanjem ne bode danes nič! (Odide na levo.)

---

*) Melodija primerne narodne pesmi.

Šesti prizor.

Dragan. Rosanda.

Rosanda (gledala je srpo v zrak pri prvi pesmi, pri drugi je zaprla oči; ide zdaj nemo proti terasi.)

Dragan (za njo z naporom): Kam hočete?

Rosanda: Proč.

Dragan (po kratkem molku): Spat?

Rosanda: Morebiti. — In potem jutri proč!

Dragan: Gospa Rosanda —!

Rosanda: Prosim, pustite me —

Dragan: Ne! Še jedno besedo! — Mene in mojo hišo hočete ostaviti —

Rosanda: Dà.

Dragan: Ker ti ljudje zunaj — ne, ne ljudje — neumne, strupene, brezpametne živali —

Rosanda: Zakaj grajate tako? Vi vender sami čutite, da moram proč. Radi Vas in radi sebe. Jaz moram proč!

Dragan (gleda jej iskreno v oči): Ne. — Jaz še imam nekaj na srcu, in to mora na dan! (Prime jo za roko, potegne jo počasi na spredaj.) Bog mi je priča, dobro sem mislil, gospa Rosanda, ko sem Vas prosil, da bi s svojim bledim otrokom uživali tukaj spodaj čisti zrak (ona prikimu bolestno); in vender ni bilo dobro! Bilo je

vender premnogo sebičnosti pri tem; jaz, ki sem si izbral plemenitega, nesebičnega Johna Howarda za idejal, jaz sem bil sebičnež — mislil sem preveč na se in na mojo radost — premalo pa na Vas in na zli svet. In zdaj stojite tu, solzé v očeh, britkost v srcu! In vender imam Vas tako rad . . . (Rosanda se zgane.) Draga, draga gospa Rosanda! Ostanite, kjer ste, tem ljudem kljubovaje; (ona ga debelo gleda) dà! kot moja žena!

Rosanda (jecljaje): Vaša žena —

Dragan: Ta trenotek izvabil je to iz mene; ali jaz že to dolgo čutim; kar ste prišli v mojo hišo, postalo je vse tako posebno lepo — in od onega žalostnega prizora nosil sem Vas v srcu! — Svet misli, da sva nejednaka, ker — ker jaz imam, a Vi ne; — ta otročji svet, ki se z uzvišenimi čustvi igra; — in zato naju natolcuje in poje pesmi o nama. Ali jaz, jaz čutim globoko, kako ste mi jednaki . . . Po glavi in srcu . . . In niste li sami, kakor jaz? Brez matere — ker Vi je ne ljubite — brez očeta — (Rosanda se prestraši, obrne se v stran). Kaj Vam je?

Rosanda (pogleda ga razmišljena): Nič.

Dragan: Zopet ta pogled, ki je v teh dneh često tako nenadoma — — ta mračni obraz. Pustite solnce nanj.

Rosanda (trudno): Ne govorite več. (Za se.) Oče, Oče! (Stopi nazaj. Glasno.) Ne more biti! Nikoli!

Dragan: Zakaj ne more biti —

Rosanda: Ne uprašajte! Povedati Vam ne morem! (Iščoč misli in besedi.) Kaj hočete z menoj, tako malostno, zaničevano, zapuščeno stvarco? Vi, ki hrepenite kvišku — ki hočete tudi državi in mili domovini slovenski nekaj dati in koristiti — ki hočete, da Vas spoštujejo in časté someščani in rojaki —

Dragan: In vse to bi izgubil, ako bi bili Vi moja žena? (Srčno). Oprostite: To ni noben zadržek. Mislite na svojega otroka —

Rosanda (v globoki bolesi): Ah, moj otrok! Moj ljubi otrok! (Obrnena v stran, za se.) Ravno radi njega utajujem jaz tebe, ubogi, nesrečni oče.

Dragan: In mislite tudi na nas; (ljubeznjivo smehlja se) nismo li tudi mi na svetu? — In ako me Vaš gorak pogled ne vara —

Rosanda: Ah, ne govorite mi tako v srce, ali se Vam ne smilim; Vi ne veste, kaj delate! (Obrne se strani, teče do terase. Za se.) Ne morem reči — ne bi mu smela zamolčati —

Dragan (ide za njo do stopnic): Torej jaz vender govorim Vam do srca, *Rosanda*?

Rosanda (z malim pogledom ljubezni): Ne uprašajte me! — Ako me res ljubite, to me pustite samo!

Dragan (upajoč): Do jutri, *Rosanda*.

Rosanda (trudno): Da, do jutri. — Hvala Vam še za vse, za vse . . . Lahko noč! (Odide v hišo).

Sedmi prizor.

Dragan sam. Potem Čuden.

Dragan: Ona hoče proč? — Ne, ne, ne. (S srečnim smehljajem.) Ne, o tem jedinem pogledu videl sem v njeno srce. Ona je moja, in ona ne sme proč! Le to petje, ti bedni ljudje so jo preplašili; — le mirno! Vse to mine —

Čuden (prihaja z desna): To je že preveč, gospod *Dragan*. To moram Vam javiti; gospod *Dragan*.

Dragan: Kaj?

Čuden: Ta sumni stari mož, o katerem sem pripovedoval — ravnokar videl sem ga spet, in sicer tukaj na vrtu. Na Vašem vrtu, gospod *Dragan*!

Dragan (razmišljen): Kako je prišel na vrt?

Čuden: Ta hudobna ženska iz fabrike pustila je odhajaje vrtna vrata proti cesti —

Dragan: Odprta —?

Čuden: Dà, (razkačen) da bi jih bolje slišali peti. — (Dragan mu pomiga, naj o tem molči.) Tedaj se je starec najbrže zmuznil —

Dragan: Hm!

Čuden: Da nam hoče kaj prinesiti, tega ne mislim. gospod Dragan!

Dragan: Zakaj ga niste prijeli?

Čuden (z neradovoljnim izrazom boječe nevarnosti): V temi — med grmovjem. — — Kakor bi trenil, izginil mi je spet izpred oči, gospod Dragan.

Dragan: Idite po vrtnarja; zasledujta ga oba. Vidva sta odgovorna, da mi ga najdeta! (Čuden dene roko na srce in s tem pritrjuje.) Namignite tudi redarjem, ki hodijo po cesti; — nič več. Kajti mogoče je, da ni nevaren človek. — (Čuden se smehlja neverno.) Idite. (Čuden odide na desno. — Dragan, gledajoč na Rosandina okna.) Temno. — Najbrže je zdaj v drugi sobi, pri otroku. — Tam dobi morda boljše misli . . . Jaz čem upati. Jaz upam. (Srečno ganjen). Tako sem poln mladosti, upanja in zaupanja! — — Še enkrat hočem stopiti na cesto; za sobo še nisem. Mirú nimam. Zvezdnata noč. — Samota — upanje

uzbujajoče misli. (Obrnen k Rosandinim sobam, iskreno.) Jutri več! Lahko noč! (Odide na desno).

Osmi prizor.

Svetina. Rosanda večkrat vidna. Pozneje Živena in gospa Golobova.

Rosanda (prikaže se na jednom svojih temnih, še odprtih oken; zapre okno, spusti zaveso, nje ni videti več. Skoro potem luč za to zaveso, ki v njeni sobi sveti bolj temno).

Svetina (prihaja z leva, pred grmičjem; previdno in plašno). Vse tiho. Venderle! — — Pri moji hčeri luč . . . Dobro, ubogo dete! Nikari ne hudovati se, ako ti še enkrat pridem pred oči; nikari ne viti rok in reči: kaj še nisi odšel? (Kot da bi njej govoril.) Dete, jaz nisem mogel! Nekdaj bežal sem proč, v obupnosti . . . Ah, le enkrat, le enkrat še tebe videti — ter ti reči: „Pokaži mi svojega otroka!“ (globoko vzdahne). Seveda! in potem v božjem imenu zbogom! — — (Gledajoč lopo). Tukaj na lestvici stal je pred otrok; — skozi vrtna vrata videl sem ga. (Kažoč na zastavice, z ganjenim nasmehom.) Torej to je bilo njegovo delo! — Ako bi si jedno uzel. — — (Gleda

lesene kovčege pri lopi, kot da bi hotel na nje stopiti do zastavic.) Kaj pa se blišči tu spodaj? (Uzdigne medaljon, drži bliže svetilnice, ogleduje strmé.) Bilo mi je ta trenotek, kot da bi bila to — — Živene Slavčeve slika. Lepe oči, mrzle — — Dà, istina je! Dà, to je nje slika. Kako me gledajo oči, za katere sem nekdanj vse dal — (britko smehljaje) vse, vse . . . (Gleda nazaj). Ali jo je svojemu otroku podarila, to sliko iz mladosti. Tako jo hočem otroku tudi dati. — (Mahoma prestrašen). Prihaja li kdo? (Ugasne svetilnico. Stopi nazaj. Posluša. Stopi zopet naprej.) Ne, nihče ne pride. — Ali čem naprej! Zmotiti se takó ne morem! (Na pol smehljaje). Vse sem tako pamétno staknil, z desna pisarnica — tam je grobna tišina; potrkam li levo, potrkam pri svojem otroku. In saj bodem tudi vrata v temi našel . . . (Ide k terasi. Teško sopeč.) V oni noči, ko sem stopil skozi okno, ni mi bil zrak tako tesen, kot danes. (Sam se sili naprej.) Dalje! Saj danes ne misliš krasti! (Odpre počasi vrtna vrata. Posluša nazaj, zopet se prestraši.) Tiho! Kdo prihaja? — Koraki; besede . . . Nič ni. (Stopi v hišo.)

Živena (prihaja od zadaj z leva; govori nazaj, tiho, plašno): Ali jaz ne vidim nič!

Gospa *Golobova* (ide za njo z malo svetilnico, kateri svetlobo na pol z roko pokriva, tiho).

Že idem, že idem, bodem posvetila. Kdo bo Vas videl, nihče; ne bojte se!

Živena: O ta smrtni strah, ko sem zdaj skrita v Vaši sobici sedela, bežeč pred svojim otrokom!

Gospa Golobova: Zdaj le tiho, v božjem imenu. Medaljon hoteli sva še poiskati —

Živena: Dà, dà. (Ropotanje na hodniku; stol pade.) Kaj je to?

Gospa Golobova (prestrašena): Tam notri je nekaj palo —

Rosanda (v svoji sobi, nevidna, glasno): Kdo je? (Zaupije na enkrat.) Človek! (Zbeži k še odprtemu oknu, v beli nočni jopi in z razčesanimi lasmi; kliče). Pomagajte! Človek! Nekdo je! Pomagajte!

Gospa Golobova (spredaj z leva, pri klopi). Jezus, božji sin! — Pomagajte, pomagajte, pomagajte!

Deveti prizor.

Živena. Gospa Golobova. Rosanda (izgubi se spet). *Svetina. Čuden. Cvetličič. Potem Dragan in dva redarja.*

Svetina (plane zmešan na teraso): Proč — le proč —

Čuden (pride brzo od zadaj z desna; upije): V hiši je bil! Halo! Držite tatú! (Svetina hoče od zadaj na desno ven, Čuden ga prime.) Stoj; zdaj te imam!

Svetina (obupan): Proč! proč! (Zavrti ga na stran. Plane na spredaj na desno, hoče ven; zagleda Cvetličiča, ki mu tu pot zastopi.)

Cvetličič: Tukaj ne pride skozi!

Svetina (divje, za se): Potem po vrtu proč — čez zid! (Plane na levo, hoče mimo klopi in grmovja. Živena stoji tu poleg gospe Golobove; luč svetilnice pada jej v obličje. Svetina nehotoma tija gleda; stopi nazaj. Stoji prestrašen, omamljen, z odprtimi ustnicami. Jecljaje.) Moja — moja — — Bog naj me ubije — (Glasneje.) Živena —!

Živena: Kak glas — — (Segne po svojem srcu; zgruditi se hoče, oči zapirajoč. Gospa Golobova prime jo.)

Cvetličič (prime okamenelega Svetino od zadaj): Zdaj pa te vender imam! In zdaj te držim! (Tlači ga k tlom, da se zgrudi v kolena. Čuden priskoči; oba držita Svetino. Ta jeclja, ne da bi govoril.)

Dragan (prihiti z desna, dva redarja za njim): Kaj se je tu zgodilo?

Gospa *Golobova* (poleg Živene, ki na pol brez zavesti sloni na roki in rami gospe Golobove; sama teško sope): Ne mnogo dobrega, gospod Dragan!

Tisti tu-le je hotel, krasti, tako je; in od strahú je ta dama tukaj — —

Dragan (nenadoma poseže v besedo, s pol glasom): Gospa Slavec —! Vi tukaj — — (Pogleda Svetino. Še bolj osupel.) Vi! — Večni Bog!

Čuden: To je ta človek, gospod Dragan! To je ta človek! Ki se je vse te dni tukaj potikal —

Dragan (nenadoma, prime se za čelo, potem kaže na zadaj): On je vedel, da tam moj denar — —! (Čez Svetino pripognivši se.) Nesrečni človek! Kaj ste hoteli?

Svetina (pogleda ga, vzdahne in molči).

Čuden: Krasti, gospod Dragan! Tam na hodniku bil je —

Gospa Golobova: Ali mi smo ga čuli še o pravem času — in gospa Vernikova kričala je: „Pomagajte“ — in jaz —

Rosanda (ki je izginila, pokaže se zopet na oknu, z zloženimi lasmi in kakor prej oblečena. Glasno): Koga imate? Kdo je?

Svetina: (zgrudi se. Na pol se po koncu spravi; za se, tresoč se): Njen glas — — Moj Bog! (Brzo, z zamolklim, na pol udušenim glasom.) Odvedite me. Proč — proč —

Dragan: Človek! Zopet v ječo —

Svetina: Dà; v ječo — le proč. Vse bom priznal — le proč! (Spravi se s pomočjo Cvetličičevo in redarjevo popolnoma po koncu, vrže še en pogled na Živeno, ki se predrami in ga z novim strmenjem opazuje. Za se, mrmraje.) To je tudi svidenje — — (Glasno.) Odvedite me!

Živena: (Gleda ga strmé v obraz. Obrne se potem od njega). Meni je slabo . . . Pomagajte mi! (Zatvori spet oči.)

Dragan (redarjema): Uzemita ga! (Gospej Golobovi.) In Vi pa odvedite damo v hišo!

Gospa *Golobova* (brzo, vendar poluglasno): K meni! Bodem jo okrepčala; dišeča sol, salmijak — (Spredaj na levo odide z Živeno, vodeč jo.)

Svetina (s sklenenimi očmi, za se): Preveč. Preveč. (Poluglasno.) Proč! (Redarja ga odvedeta spredaj na desno. Za njima ideta Čuden in Cvetličič. Dragan ostane sam, gleda za njimi.)

Deseti prizor.

Dragan; potem Rosanda. Na zadnje gospa Golobova.

Dragan (kot omamljen): Kakšna noč! — — Šel sem kot v sanjah pod nebom; nenadoma leži

ta stari mož, kateremu sem tako milosrčno zaupal — kot razbojnik — pri meni —

Rosanda (izginila je spet z okna, stopi na teraso, okrog glave ovit pajčolanski prt; razmišljena): Večni Bog! Kaj je? Nisem li tudi — glasú moje — moje matere čula —

Dragan: Dà — ona je bila tukaj. In od strahu brez zavesti. — ker se je ta človek kar nenadoma pokazal v noči. In ta človek — — o mi lahko verci! —

Rosanda (uprašuje): In ta človek —

Dragan: Ni li stari človek, ki ste ga videli ondan v svoji sobi, odpuščeni —

Rosanda (zaupije): Ne, ne, ne.

Dragan: Kaj pa Vam je. —

Rosanda: Recite ne! — Ta ne — Ta ne.

Dragan: Jaz Vas ne umejem. Saj sem ga videl, kakor zdaj Vas vidim —

Rosanda: Mojega očeta! Ne, ne!

Dragan (stopi nazaj, izven sebe; nekaj časa nem): Prosim Vas, rotim Vas — bodite pametni. Ta človek Vaš Oče — ki ga vodijo v ječo — ki je hotel tu krasti —

Rosanda: Ne! Ni mogoče. Jaz tega ne verujem! Krasti ne — — k meni je hotel — tajno, skrito — ali kar si bodi. (Stopi hlastno naprej.)

Rešite, rešite ga! Ne zopet v ječo . . . Ako me ljubite, pomagajte ga rešiti!

Dragan (v rastoči razburjenosti): Vašega očeta — (Ona prikima.) Pomislite, kaj pravite — (Ona ga zagotavlja nemo.) Moj Bog! — Kako da ga rešim? (Mej zobmi, srdito in trdo.) Človeka, ki ne taji, da je hotel krasti — — (Rosanda se hoče zgruditi. Spravi se po koncu, ide k stolu pri lopi. Zgrudi se nanj, gleda nemo pred se. Dragan za se.) O večni Bog! In hči moža, ki je hotel pri meni krasti, moja žena — (Drži si glavo z obema rokama.) In moja čast — ljudje — — (Pogleda z grozo, odlagaje k njej, gleda jo potem, potlačen, naposled poln milosrčnosti in poln ljubezni. Stopi k njej, poklekne poleg nje. Teško proseč, s tihim glasom.) Rosanda! Zavejte se! — Tukaj sva sama. Nihče še ne ve . . . Bodite pametni! Ako sebe in mene in svojega otroka nočete ugonobiti — ako nočete bede k bedi nanašati — (Odlašaje.) Ne povejte nikomur, da je on Vaš oče! (Ona ga debelo gleda.) Kajti ako bi to tudi res bilo — vendar jaz še ne verujem — (ona pouzdigne oči proti nebu) vendar ako bi res on bil: nesrečnega, izgubljenega človeka ni moči več rešiti. Mislite na se, na svojega otroka. Na svojo srečo, — — najino srečo. Nikoli ne bode noben človek zvedel, kar

ste mi ravnokar pravili. In ako ga le količkaj človečnosti ali pa očetovske ljubezni prisili v molk — ako svet nič ne ve — (njena kolena primši). Jaz Vas pač tako zelo ljubim — bodite pametni!

Rosanda (pred se, jadikujoč): O sreča! O otrok!

Dragan: Da, Vi delate pametno —

Rosanda (maje polahkoma z glavo ter jo spusti na njegova prsa): Slabost — Slabost — — (Nenadoma skoči po koncu. Z izpremenjenim glasom.) On kliče — Čujete li!

Dragan: Nihče ne kliče. Poslušajte mene —

Rosanda: Ne, on kliče. On kliče. Vlekó ga v ječo in on kliče mene. Hči! kliče, jedini otrok! Moreš li me ostaviti? Vsi me ostavljajo, vsi me preklinjajo, vsi mislijo, da sem kriv — tudi moj otrok me ostavlja? — — Ne! On ni kriv! Vas okrasti, Vas, ki ste mu dobro storili — Ne, ne, ne!

Dragan (prime jo za roko): *Rosanda* —

Rosanda (odbacne ga od sebe): Pustite me! Jaz imam očeta, in on kliče mene, od bede in od brezupnosti! — — Jaz Vas umejem. Jaz naj bodem Vaša žena, hočete mi reči, ako njega zatajim in ostavim. Svojo mater videli ste me že zatajiti; zategadelj mislite zdaj —

Dragan: Rosanda!

Rosanda: Tiho! Ne recite nič več! Svojo mater, katere nihče ne zatožuje, ki živi o svojem denarju, o svojih lavorikah, katero ljudje časte in se jej divijo, — njo mogla sem ostaviti, kakor je ona mene ostavila. Svojega očeta ne — zdaj ne — zdaj v nj. gov. stiski! In skozi vse zidovje čujem ga klicati me — (obrne se na desno) in jaz pridem koj, oče —

Gospa *Golobova* (vrne se z leva; postoji v precejšnji oddaljenosti).

Dragan (za Rosando): Kaj hočete storiti?

Rosanda: K njemu — branit ga — tolažit ga — (Vidi gospo Golobovo; njej.) Pazite mi na moje dete! (*Draganu.*) Pustite me; saj jaz ne zahtevam nič od Vas; moja bližina naj Vam nikoli več ne omadežuje Vašega dobrega imena. Ne hodite za mano, ali bodem klicala glasno na cesti, kdo sem, kdo mi je oče! — Lahko noč! (Plane na desno na polje.)

(Zavesa pade.)

Tretji čin.

Uradna soba preiskovalnega sodnika. Oprava brez lišpa. Niska pregraja loči sodnika od zatoženca in od prič. Za to pregrajo nekoliko s spisi pokrita miza, pri kateri sedita sodnik in — zadaj zapisnikar. Zadaj uhod, skozi kateri prihajajo zatoženec in prič. Druga vrata z leva, proti zadaj. Z desna, pri steni več stolov; zadaj, desno od uhoda, klop.

Prvi prizor.

Sodnji svetnik Stojan. Zapisnikar. Sodnji sluga.
(Stojan sedi pri mizi, preleti — proti občinstvu obrnen — zvezek spisov; zapisnikar sedi na svojem mestu in črčka od dolgega časa s suhim peresom po papirju.
Sodnji sluga prihaja od zadaj.)

Sodnji sluga (čaka nekaj časa zastonj, da bi Stojan kvišku pogledal; stopi potem mirno k pre-

graji, zapisnikarju. Tiho): Priče so že tu; torej se lahko prične.

Zapisnikar (tiho): Pride tudi državni pravdnik?

Sodnji sluga: Ne. Njega vidimo tukaj le tedaj, ako je kaj velikega; zapleteno ubojstvo, napad na vero ali vlado. (Sočustveno): Lačni?

Zapisnikar: Ne. Ali jaz bi rad na kmete, o tem lepem vremenu. (S skritim pogledom po strani na Stojana.) Tukaj je tako neprijetno, odkar je tu ta starec! Včeraj zvečer ta slučaj, danes zjutraj predlog državnega pravdnika, ob desetih dobi starec, in zdaj sedi že tukaj, in še pred poludne imamo zaslišati ljudi! (Nehotoma nekoliko glasneje.) Pravim Vam, prej je bilo prijetneje —

Stojan (vspogleda; mirno): Kaj mrmrate tukaj?

Zapisnikar (nekoliko v zadregi): Le uprašal sem nekaj Lisjaka, gospod sodnji svetnik —

Stojan (gleda ga nekaj časa; potem s suho resnobo): Ne jemljite sveta le s prijetne strani, gospod Grlič — — — Lisjak!

Sodnji sluga (približuje se): Gospod sodnji svetnik —

Stojan: Vse v redu?

Sodnji sluga: Vse.

Stojan: Zatoženec. (Sodnji sluga odide na desno. Stojan pred se.) Čudno! Njegove svedočbe iz kaznilnice tako dobre, tako posebno dobre. Že več let uzorno vedenje . . . Morda uzoren licemer; jeden tistih, kateri se z vrlinami iz kaznilnice izlažejo, in potem prilažejo sami sebe brzo spet v kaznilnico!

Drugi prizor.

Prejšnji. Svetina.

(Sodnji sluga spet ustopi, Svetina za njim, spremljan od redarja. Na mig Stojanov odstrani se redar. Sodnji sluga kaže Svetini z nemimi potezami v obrazu, kje naj stoji. Svetina se uda, brez kretanja v temnem obrazu.)

Stojan (ko ga je nekaj časa opazoval): Vaše ime?

Svetina: Svetina. — Dragotin Svetina.

Stojan: Koliko Vam je let?

Svetina: Petdeset. (Ker ga Stojan strmé gleda in potem primerjaje gleda v spise, nekako smehljaje se.) Zgodaj postaral, gospod predsednik. Stari kaznjeneec —

Stojan (kažoč na spise): To vem. — Zatoženi ste, da ste včeraj zvečer tajno prišli v gospoda tvorničarja Dragana hišo; da ste, klican,

poskusili uiti in da ste se v bran postavili — samo, na srečo, zdaj brez uspeha. (Uzame medaljon z mize.) Potem so našli pri Vas ta medaljon, katerega gotovo niste imeli, ko ste prišli iz kaznilnice; kateri je tako dragocen, da teška, nujna sumnja na Vas leti; — bodisi da ste uzeli tam ali pa kje drugje. (Svetina molči, ne da bi se ganil.) Priznate li, da ste prišli v stanovanje gospoda Dragana s kaznjivim namenom?

Svetina: Gospod predsednik. --

Stojan: Jaz nisem noben predsednik. To ni sodišče; Vi stojite pred sodnikom, ki stvar preiskuje.

Svetina: Torej, gospod sodnji svetnik — — ne izprašujte me. Čemu uprašujete mnogo, jaz sem pač star kaznjeneč, že enkrat sem tako storil, -- še slabeje storil. Tu tedaj ne morejo pošteni ljudje in učena gospoda dvojiti, da sem tudi včeraj hodil po kaznjivem potu; da bi kral ali razbijal, ali kakor mislite. Kdo bi mi pač verjel, da sem nekriv, — ako bi tudi bil. (Z izgubljačo se bolestjo.) Jaz ne spadam več v svet! Naredite kratko. Spet nazaj v luknjo, mej železne zavese in zapah, — in par let, kar jih še imam v kosteh, mine potem pač tudi!

Stojan (ko ga je osupel ogledoval): Meni ni tukaj soditi Vas, ampak le preiskovati. In

jaz Vas izprašujem, ker je to moj posel, in pričakujem, da mi na moja uprašanja odgovorite. Vi ste bili včeraj zvečer na vrtu gospoda Dragana —

Svetina (proseč): Pustite me, gospod sodnji svetnik. Jaz sem bil v svoji mladosti, predno sem prišel v kaznilnico, bedno, od življenja prevarjeno, s svetom sprto bitje; v kaznilnici trudil sem se potem, postati prava žival; — ali moji načelniki bili so ljudje, in tako sem tudi jaz počasi postal človek. (S tresočim glasom.) Vender v svetu to mi nič več ne koristi. Tu — tu motim le . . . Zatorej je logično, ako se tija povrnem, kjer sem se poboljšal, in kjer je čast, ako človek ni več zloben, in kjer imam že mnogo prednosti, postati človek!

Stojan (notranje ganotje udušujoč, brez trdosti): Zovete li to poboljšanje, ako svoje hudodelstvo ponavljate? (*Svetina* gleda pred se in molči.) Vaše molčanje zagovarja Vas slabo. Ako se čutite nekrivega, to se upravičite; potem bode tudi med nami spoznani za „človeka“, in prostora v svetu, kjer bi Vi svoje poboljšanje mogli dokazati v svobodi, ne bode Vam nedostajalo!

Svetina (ganjen, pred se): Svoboda! — Ah, moj Bog! Dolga leta sanjalo se mi je o svobodi

kot o raju — zdaj pa zopet ven, za menojo plamteči meč! In proklet, zaničevan —

Stojan (ko sodnji sluga odide na mig *Stojanov*): Odgovorite, zatoženec. S kakim namenom utihotapili ste se včeraj zvečer v gospoda *Dragana* hišo?

Svetina (za se): Ako povem istino — — Bog, moj Bog!

Stojan (ko je zastoj čakal odgovora): Kje ste uzeli ta medaljon? Kako je to, da ste si ga prisvojili?

Svetina (ide malce k *Stojanu*, hoče govoriti; borí se s seboj; obrne se zopet nazaj. Za se): Povem mu to, moram mu vse povedati —

Stojan: Odgovorite!

Svetina (za se, z glavo maje): Ne, ne, ne! — Nečast na otroka in otrokovega otroka! — — „Dragi, dragi oče! rekla mi je in me je objela . . . Jaz ne morem svojega otroka upropastiti! (Stisne zobe in ustna.) Ne govori! Uzemi!

Stojan: Vi nočete ni tajiti, ni priznati — — (*Svetina* molči. *Stojan* ga opazuje z novim strmenjem. Naposled.) Pa pokličemo mej tem priče — *Lisjak*! (*Sodnji sluga*, ki se je vrnil, ustopi naprej. *Stojan* poluglasno.) Priče so tu?

Sodnji sluga (takisto): Gospoda *Dragana* še ni, gospod sodnji svetnik. Tudi dame še ni —

Stojan: In drugi?

Sodnji sluga: So že tukaj. — Tudi tista čudna mlada gospa, ki je že včeraj zvečer prišla in (z glavo kažoč na Svetino) k njemu hotela; ki je danes zjutraj že trikrat tukaj bila, vselej spet in spet — (Svetina posluša.)

Stojan: In zdaj?

Sodnji sluga: Zdaj sem jo pustil v sobo za priče, kakor ste, gospod sodnji svetnik, odredili. (Stojan prikima.) Ali čakajoč zaspala je —

Stojan (nezadovoljen): Hm! — — (Po kratkem premišljevanju in pogledavši v list papirja.) Gospa Golobova. (Sodnji sluga oddide. Stojan Svetini, kažoč na zatožno klop v ozadju.) Stopite nazaj! Usedite se! (Zgodí se.)

Tretji prizor.

Prejšnji; gospa Golobova prihaja s sodnjim slugo od zadaj.

Sodnji sluga (gospej Golobovi, ki v plašni slovesnosti počasi stopa, in potem postoji): Tukaj! (Pokaže jej, kjer naj stoji, kaže potem z glavo proti sodnjemu svetniku.)

Gospa Golobova (poklonivši se pred Stojanom, nekoliko z negotovim glasom): Čast mi je do-
brotljivo —

Stojan: Prosim, govorite le, ako Vas upra-
šam. — Vaše ime?

Gospa Golobova: Slávica Golobova, visoki
gospod sodnik —

Stojan (smehlajaj potlačivši): Zdaj Vas spo-
znam. Vi ste mi znani. (Ona se prikloni.) Perica,
kaj ne? (Ona prikima.) Vi ste bili včeraj zvečer
na vrtu gospoda Dragana, ko so zatoženca, ki
tam sedi, zaprli.

Gospa Golobova: Da; imela sem čast —

Stojan: Kaj veste o njem, in kako se je to
zgodilo?

Gospa Golobova: Visoki gospod predsednik,
jaz morem le reči, kar vem; toda to morem
reči, da je gospa Vernikova bila prva, ki je videla
človeka, stoječega v temi; in ona je tekla k
oknu ter kričala: Pomagajte! Pomagajte! Poma-
gajte! In uboga gospa — — ako smem reči,
kaj je ž njo, gospod predsednik — jaz ne vem;
ali kot bi trenil izginila je, v noč — ter mi je
še zaklicala: „Pazite mi na dete!“ In potem je
bila vso noč tukaj pred visokim sodiščem; ker je
niso pustili noter, in ni prišla domov in ni spala —

Stojan: Vi govorite o gospej Vernikovi, a ne o stvari. Povejte mi, kaj veste o zatožencu in njegovem zaporu —

Gospa Golobova: Prosim tisočkrat oprostjenja; bodem se potrudila! — Visoki gospod predsednik, on je moral priti skozi vrtna vrata; ali pa je tudi morda skočil na drugi strani čez zid, tam, kjer je moja soba, kajti tam je nekaj zidú, ki je prenizek — in jaz sem že ondan rekla gospej Vernikovi: „Jezus! Jezus! kak dolgonogi postopač, ki bi tam zunaj stal, mogel bi z dolgo palico čez zid potrkatati na moje okno!“ — In to je res tudi danes zjutraj storila —

Stojan: Kdo?

Gospa Golobova: Uboga gospa Vernikova, milostivi gospod; samokolnico prislonila je zunaj na zid, stopila na njo, in tako z dolgim drogom trka na moje okno. In jaz se ravnokar umivam — kajti bilo je še zgodaj, v hiši še vse čisto tiho — in jaz tečem iz hiše —

Stojan: Vi ste zopet pri gospej Vernikovi; o njej ne govorimo. (Nestrpno.) Ali ste videli zatoženca priti iz hiše, ali niste videli?

Gospa Golobova: Seveda, gospod predsednik; legati bi morala; tako jasno, kakor zdaj Vas vidim, videla sem njega! — Stala sem ravnokar na vrtu (nekoliko jecljaje) s tujo damo, — in hotela

sem nazaj k otroku; — otroka gospe Vernikove mislim — ki je zdaj zunaj pri svoji materi. — (Svetina posluša.)

Stojan: Kde zunaj?

Gospa Golobova: V sobi za priče, — z Vašim visokim dovoljenjem. (Stojan pogleda osupel sodnjega slugo; ta upravičevaje se zgane z rameni.) Kajti „v hiši ga ne pustim“, rekla mi je, ko sem prišla k zidu; „oblecite ga, prinesite mi ga na cesto — (dramatično) in ne uprašajte me nič!“ — In tako smo mi trije sem prišli —

Stojan: Vas torej človek ne more zboljšati, gospa Golobova. Poslednjič je, kar Vas prosim, da odgovarjate na to, kar Vas uprašam! (Gospa Golobova položi potlačena roke na prsi.) Koliko se ta stvar tiče gospe Vernikove, bode se še pokazalo; ali ne po Vas. Kaj veste o zatožencu? Ali ste ga poznali?

Gospa Golobova: Morala bi se legati, gospod predsednik. Nimam časti poznati tega gospoda. Videla sem ga le planiti iz sobe kot tirano divjo zver iz grma; in ker je gospa Vernikova upila: Pomagajte, pomagajte, upila sem tudi jaz, kajti na čast povem mislila sem, da ji gre za življenje! — In prestrašila se je vsa tudi, in bleda, bleda je zdaj; ali zdaj je na srečo spet zaspala, in

mali Božidar čuva jo, četudi je še tako majhen — in ona pridna, pridna gospa, dà tako mi časti —

Stojan (nervozno skoči kvišku. Zmaga se potem, usede se spet): Gospa Vernikova ni zatožena . . . Zdaj mi je dosti! (Gospa Golobova, globoko prestrašena, obrne se počasi k odhodu) Ne! Ostanite tukaj! (Kažoč desno na stole.) Usedite se! (Sodnjemu slugi, ko je zopet pogledal v spis.) Gospod Čuden, sluga pri gospodu Draganu. (Sodnji sluga odide.)

Gospa Golobova (potlačena): Prav pravite, visoki gospod predsednik, mene je treba zelo grajati. To je moja stara napaka, da se moj jezik zmerom vrti okolo stvari kot pes okrog svojega gospodarja, ali jaz se bodem še pošteno potrudila, da se poboljšam —

Stojan: Torej pričnite zdaj! (Zgane se; položi si roko na usta. Stopi desno nazaj, usede se.)

Četrti prizor.

Prejšnji; Čuden.

Čuden (prihaja s sodnjim slugo od zadaj, ta mu pokaže, kje na stoji; a ide vendar še bliže k sodnjemu svetniku, čisto do pregraje, in se pri-

pogne daleč čez njo. Obraz mu je spet nekoliko porudečel, kretanje in glas nista mu v oblasti; vender se vidno trudi, da bi se držal slovesno.)

Stojan: Stopite nazaj. — Vaše ime.

Čuden: Josip Čuden. Gospoda Dragana sluga. Rimokatolik. V jeden in šestdesetem letu.

Stojan: Ne odgovarjajte več, nego Vas uprašam. (Zapisnikarju.) Imate li vse to? (Zapisnikar prikima s tihim smehljajem.) Tega zatoženca pomagali ste včeraj zapreti —

Čuden (prikima): Mislim, da mi je to bila dolžnost; zategadelj sem storil. Kajti v teh časih, ko se ljudje bolj in bolj odvrčajo od Boga —

Stojan (da mu znamenje, naj molči; Čuden koj obmolči in se spet drži slovesno): Vaših uzrokov ni mi treba znati. Pravijo, da ste že poprej imeli zatoženca na sumu. Kako se Vam je videl on?

Čuden: Videl sem ga vsak dan pred našo hišo in pred našim vrtom stati; in ker se je to godilo sumno, opazoval sem ga. Kajti četudi sem včasih bil beden, to vender s tem izjavljam, da, kar se tiče zvestega izpolnjevanja službe, ne zaostanem za nobenim služabnikom in ne bode se tudi nihče predrznil —

Stojan (pokaže mu spet, naj molči; Čuden obmolči koj, kot poprej): Torej Vi ste ga opazovali?

Čuden: Dà; kolikor je bilo mogoče, da me ni videl; kakor mi je naloga nakladala. In ko je včeraj zvečer smuknil na vrt, stopim za njim, in ko je planil iz hiše, planem mu na-proti, primem ga za levo ramo, in ga tako dr-žim trdó! Kajti pota previdnosti —

Gospa *Golobova* (skoči kvišku, stopi do pre-graje): To je, Vi ga niste trdo držali, ampak on se Vam je iztrgal! (Položi si spet roko na usta). Brez zamere, gospod predsednik! (Stopi zopet nazaj).

Čuden (z nevoljnim pogledom na gospo Go-lobovo): Dà, za trenotek se mi je iztrgal. Ali ko so potem pota previdnosti morala tako skle-niti, da se je ta človek opotekal, to je, da ni dalje mogel — skočim za njim in kličem: „Zdaj te imam! In zdaj te držim!“ In jaz ga pritis-nem z vidno močjo ob tla —

Gospa *Golobova* (nastopi, kakor poprej): To je, gospod Cvetličič je bil. On je klical: „Zdaj te imam! In zdaj te držim!“ In on ga je po-tlačil, in on je bil ujet!

Stojan (ukaže jej z izrazom v obrazu in z zvi-žganjem, da molči, in ona vsa potlačena stopi nazaj): Jaz vidim, s temi pričami ostanemo tam, kjer smo. Ali je gospod Dragan zdaj prišel?

Sodnji sluga: Dà, gospod sodnji svetnik.

Stojan: Prosite ga. (Sodnji sluga odide.)
Spravite oba v sobo za priče. in tam naj čakata.
Tam se potrudite, gospa Golobova, svoj jezik
malo na vaje privezati, (Čudnu) in Vi, poskusite
si razjasniti, da ni dobro piti, kadar človek k
sodišču gre!

Čuden (drži se slovesno): Umejem, gospod
sodnji svetnik. Čujem in umejem vse Vaše be-
sede. Naj vsemogočni Bog Vaši pravični, zakon
ljubeči duši — po zadnjem verzu jeden in de-
vetdesetega psalma —

Stojan: Idite.

Čuden: Grem . . . „Hočem te nasititi z dol-
gim življenjem —“

Stojan (sodnjemu slugi, ki se z Draganom
vrne): Odvedite ga!

Čuden (odvede ga sodnji sluga, Dragan ga
srdito pogleda, prikimuje): Torej ven. Zelo dobro.
(Gredoč) „In hočem ti pokazati moje uzveličanje“.
(Sodnjemu slugi.) In četudi me primeš s surovo
roko — (Že zunaj, še dalje govoreč.) Hočem te
nasititi z dolgim življenjem — (Izgine.)

Stojan (gospoj Golobovi): Idite tudi Vi!

Gospa *Golobova* (prikloni se): Visoki gospod
sodnik, s spoštovanjem! (Gredoč za se, globoko
sklonena.) To je dan Bernardinov; ne zabim ga
nikoli! (Odide.)

Peti prizor.

Stojan, zapisnikar, Svetina, Dragan. Sodnji sluga vrne se. Pozneje drugi sodnji sluga.

Stojan: Vi ste nam znan, gospod Dragan. (Dragan ga pozdravi z neko zaupnostjo, vendar vidno potlačen. Stojan namigne zapisnikarju, da zapiše, kar je potreba, o imenu in značaju.) Veseli me, da ste tukaj —

Dragan: Na svojo sramoto vidim, da moj sluga ne more svoje dolžnosti kot priča izpolniti in mi javno sramoto dela. Oprostite — — (Prijazen pomirljiv kretaj Stojanov.) Tudi mi je še nekoga oprostiti: Gospa Slavčeva ne more priti. (Jecljaje.) Odpotovala je. (Svetina posluša, smehlja se v tihi bridkosti pred se.) Ni jej bilo več mogoče, odlagati s potovanjem; — sicer pa, ker je ona bila le slučajna priča in o stvari ne bi mogla nič povedati —

Stojan: Tako ne morem nje poštovati. — Gospod Dragan, zatoženec tukaj Vam je znan?

Dragan (udušivši nemir.) Dà. Pred petimi ali šestimi dni obiskal me je. (Glas utolaži.) Prosil me je nekaj —

Stojan: In kakor Vas poznam, niste ga odpravili brez pomoči. (Nem odgovor Draganov.) Pogrešate li kaj od svojega imenja?

Dragan: Ne.

Stojan: (uzame Živenin medaljon z mize.) Ta medaljon, ki so ga našli pri zatožencu — ali Vam je znan?

Dragan (zadet, za se): Gospa Slavčeva, ako se ne motim. Kako pride to v — —

Stojan: Ali Vam je znan?

Dragan: Nisem ga nikoli videl —

Stojan: Torej Vaš ni?

Dragan: Ne.

Stojan: (dene medaljon spet na mizo.) Ko so prijeli zatoženca, izjavili ste, da je on vedel, da je tam, kjer so ga zasačili, Vaš denar. Vi imate tedaj poseben uzrok sumiti, da je hotel krasti —

Dragan (z naporom): Ne, gospod sodnji svetnik.

Stojan (zauzet): Ne?

Dragan: Ne. — Ako sem kaj takega rekel —

Stojan: Dà. Redarja sta slišala.

Dragan: Potem — — potem sem se pre-naglil; — razburjen, kakor sem bil. Nasprotno imam povoda verjeti, (išoč besedí) da je zatoženec bil brez kaznjivega namena; da spada k pravim poboljšancem —

Stojan (zmeraj bolj presenečen): Jaz Vas ne umejem. Vi ste ga našli v zelo sumnem odnosaju; Vi ste ga sami izročili dvema redarjema, in Vi vidite tukaj, kak predmet se je našel pri njem. In vendar ste kar na enkrat za to, da ga zmatrate za nekrivega —

Dragan (pomišljaje): Dà. Osočni utis, s katerim me je — —

Stojan (po kratkem molku): Jaz vendar ne bodem verjel, gospod Dragan, da bi vaše znano človekoljubno delovanje za odpuščene kaznjence moglo Vas zavesti, da bi preveč dobrega storili. Saj je Vam znano, da bi se moglo zgoditi, da svoje izjave zaprisežete.

Dragan (boreč se s svojo zmešanostjo): To mi je znano!

Stojan: Tu se ne gre za osebna čustva, nego za to, da zremo istino. Kateri stvarni razlog imate, gospod Dragan, da zmatrate zatoženca za nekrivega? (*Dragan* molči, išoč besedi.) Vi ste še vrhu tega, predno so ga zaprli, naprosili redarja, naj bodeta pripravljena; torej je že v Vas bila sumnja, da se bode nekaj zgodilo. (*Drugi sodnji sluga stopi v vrata, namiga prvemu, govori mu tiho.*) Vi sami hiteli ste potem, ko so klicali na pomoč, z redarjema . . . Ali je tako ali ne?

Dragan (brez pomoči): Vsekakor —

Stojan (sodnjima slugama): Kaj je?

Sodnji sluga (približa se, poluglasno): Mlada gospa, ki je že trikrat tu bila, uzbudila se je; in ona prosi tako nujno —

Stojan (poluglasno) Privedite jo! (Sodnji sluga namigne drugemu; ta odide. Stojan Draganu. kateri je nekako nemiren.) Prosim, ostanite še, gospod Dragan! — Usedite se! (Dragan stopi desno nazaj, ne da bi se usedel.)

Šesti prizor.

Prejšnji. Rosanda, Božidar ustopita, Božidar na Rosandini roki. Nazadnje drugi sodnji sluga.

Stojan (pomračen): Kaj hočete z otrokom?

Rosanda (ki le površno pogleda Svetino in Dragana, zavedno.) Oprostite mi, gospod sodnik — (nedolžno) ali kakor Vas zovejo. Verujte mi, ta otrok spada tudi k stvari (zopet pogleda Svetino, ki se močno razburjen obrne v stran; Stojan opazi to) majhen, kakor je, more vendar tukaj pomagati, — ako moje besede ne pomagajo. (S pretresujočim glasom.) In kakor poznam tega človeka, ne bode morda čul na moje besede. Torej v imenu pravičnosti, gospod sodnik — pustite mi otroka!

Stojan (opazuje Svetino skrito; pogleda od njega na Rosando. Po preudarku): Naj ostane, dobro; da zvem, kakšna zveza — — (Božidar stoji poleg Rosande. Svetina ustane.) Vaše ime?

Rosanda: Rosanda Vernikova, udovalka.

Stojan: Koliko Vam je let?

Rosanda: V nekaterih mesecih četrin dvajset let.

Stojan: Vaš poklic ali značaj?

Rosanda: Knjigovodja v tvornici gospoda Dragana.

Stojan: Poznate li zatoženca?

Rosanda: Dà, poznajem ga. (Znova ga uprašuje s pogledom.) In ako Vam najbrže on ni povedal, da tudi on mene pozna, (Stojan maje z glavo), ako on svoje krivde tudi ni tajil —

Stojan: Ne povsod —

Rosanda (z nenadnim patosom): Ne verujte mu! On ni kriv! On je hotel k svojemu otroku — in jaz sem njegov otrok!

Stojan (molči osupel; opazuje spet Svetino. Ta, počasi stopajoč bolj naprej, bori se s svojo razburjenostjo, skuša jo zakriti s poluglasnim smehom, ironičnim pogledom čez ramo, ovije si žepni robec okolo roke, grize ga potem z zobmi.) Čuli ste, zatoženec. Mlada gospa imenuje Vas svojega očeta. Zakaj se smeje?

Svetina: Ker je nezmisel. Jaz nisem imel nikoli otroka!

Rosanda: Ne verujte mu. On naju zatajuje, mene in mojega sina, ker je bil v kaznilnici; ker misli, moje sramote naj ne podedujejo. Zategadelj hoče raje v propast! — Oče! — Poglej me vender! To celo noč stala sem tamkaj pred to hišo, ob zidu v kot stisnena; gledala sem na vsa okna: „za katerim da ujet sedí!“ — mislila sem: „Ako on brez spanja, brez mirú razmišlja o temni misli, bedí še jedna ž njim!“ In vso noč govorila sem si: „Ne, saj on ní kriv! Krasti on ni hotel! In kadar se zdaní, pridem jaz in mu bodem pomagala!“ — Ne bodi tako nespameten, oče, dragi oče. Reci vender sodniku, da si hotel k meni, k otroku; da si mi hotel nekaj povedati ali me videti —

Stojan (namigne jej, da molči; ostro). Stoj! Vi tukaj več govorite, nego Vam morem dovoliti. Jaz sem Vam dal govoriti zatožencu, da delujete na njegovo srcé; ali jaz ne morem trpeti, da mu svetujete, kako naj si pomaga. Ako to še enkrat poskusite, moral Vas bodem odstraniti! — — Zatoženec! Ali je ta gospa Vernikova Vaša hči ali ne?

Svetina: Prosim Vas, gospod sodnji svetnik, odpravite to gospo Vernikovo — in otroka; kajti

jaz ju ne poznajem! (Prime se za čelo.) Ona ni zdrava; ker kako bi se sicer domislila, iskati si tu na zatožni klopi očeta, kateri mora spet v kaznilnico. Odpravite jo (divje proseč) rotim Vas, in dajte mi spet prostora tam, kjer sem se najbolj počutil: deset čevljev dolgo, šest čevljev široko!

Stojan (opazuje nekaj časa Rosando, ki si vije roke; potem Svetini.) Potrpite. Samostan za trudne romarje kaznilnica ní! (Rosandi z navidezno mrzloto.) Vi čujete, Vaš trud, pomagati zatožencu, je brezuspešen. Torej — — Vi smete oditi!

Rosanda: O moj Bog! Moj Bog! (Obrne se na pol; vidi otroka. Uzbudí se iz svoje obupne omamljenosti.) Božidar, hodi k meni! (Poklekne poleg otroka ter ga prime, potem, s prosečim obrazom proti Stojanu, naj jej še enkrat dovoli.) Idi k možu, Božidar; reci mu, naj ne govori tako brezbožno — naj ne bode brez uma —

Božidar (plašno poluglasno.) Mati, pusti me pri sebi!

Rosanda: Ne, idi k njemu. To je tvoj dedek, Božidar; primi ga za roko. Idi k njemu ter mu reci: „Dedek, mi te imamo radi! Dedek, ne laži; jaz sem Tvoja kri — tvojega otroka otrok!“

Božidar (odmaknivši se Svetini, ki ga temno gleda, da svoj nemir zmaga.) Ne, jaz nočem, mati. Jaz hočem rajši h gospodu Draganu.

Svetina (položi roko na srce).

Rosanda (drži Božidara trdo). Ne, tega ne storiš. (Ne da bi Dragana pogledala, ki ganjen tu stoji.) On more tudi brez tebe živeti, njemu gre dobro na svetu. Toda ta ubogi mož, kate-rega se bojiš, ta te bolj ljubi, veliko bolj, nego te ljubi gospod Dragan; on noče tega izdati, ker te tako ljubi. On hoče spet v bedo nazaj, ker misli, da z nami ne sme več živeti. Jaz se ne bojim, pred vsemi ljudmi hočem ga pritisniti na srce ter mu reči: „Oče, svet je velik — stiske in bede se mi ne bojimo — kamor ti hočeš, tja pojdemo in tam nam bode dobro! — — Idi k njemu, primi ga za roko! — On dela teman obraz, ali v svojem srcu se joče, da si mu tako tuj; v svojem srcu ihti —

Svetina (začne ihteti).

Božidar (ide k njemu, prime ga okrog života z obema rokama). Mož, ne joči. Mi te imamo radi!

Svetina (nenadoma ga k sebi potegne). Dete! dete! dete! (Joče glasno.) Mojega deteta dete! (Trdo ga objame.)

Stojan (od drugih ganjen, po nekaj mirú). Zatoženec, zdaj priznajete torej, da je to Vašega otroka otrok!

Svetina (Božidara stiskajoč na srce, božajoč ga, potem spet ihteč.) Ako človeku tako srce trgate, gospod sodnji svetnik. . . . (Uzame glavo otroka mej svoje roke.) Dečko, ti si moj. . . . Moja kri! (Jokaje in smehljaje.) In tam stoji moj otrok!

Stojan. In kaj ste hoteli včeraj zvečer v hiši gospoda Dragana?

Svetina. Krasti ne! Slabega ne! (Uzame Božidara na roko, objame potem tudi Rosando, ki je k njemu stopila.) To sem hotel, gospod sodnji svetnik!

Stojan (pogledavši Dragana, ki si je s svojim žepnim robcem potegnil čez oči, — s finim smehljajem). To je tudi gospod Dragan mislil (Dragan prikima.) — in jaz tudi mislim. Ali ta medaljon, ki so ga našli pri Vas. Vaša last ni bila. Kako razjasnite to? (Rosanda in Dragan stojita prestrašena. — Drugi sodnji sluga je mej tem tiho ustopil in je prvemu nekaj zašepetal; ta stopi zdaj k Stojanu in mu govori tiho. Stojan, nekoliko preseenečen, pošlje ga z migom iz sobe.)

Svetina (gleda v tem času Rosando, kakor da bi jo uprašal; vidi nje presenečenost. Temno.) Torej moram vender še nazaj v samoto! Kajti

ako Vam povem, kako sem prišel do tega, ne boste mi verjeli; in moja jedina priča na širokem svetu, (z britkim smehom) ta je proč! In ona se bode varovala. — — (Vidi ustopiti Živeno, omolkne od osuplosti).

Sedmi prizor.

Prejšnji. Živena prihaja s sodnjim slugo.

Stojan: (Živeni, ki postoji blizu vrat, teško sopeč). Prosim, le bliže. Gospa Slavčeva —

Živena (s pol glasom). Dà, Živena Slavčeva.

Stojan. Prosim lepo, slavna pevka mi je znana. (Ona se prikloni nemo, ne da bi pogledala ni na desno, ni na levo.) Ali jaz se čudim, kajti reklo se mi je, da ste odpotovali —

Živena (kakor poprej). Kako neizrečno teško mi je, priznati Vam to! — Jaz sem gospoda Dragana, jaz sem Vas varala; jaz še nisem odšla. Toda zdelo se mi je nemogoče, da bi tukaj stala — kjer vender zdaj stojim —

Stojan In zakaj stojite vender tukaj?

Živena (neha svoj govor večkrat s tem, da si oddahne). Da pred Vami, da pred svetom povem. — — Vender v svoji samotni dušni stiski

obljubila sem si, in jaz bom to povedala. Pogledajte me vsaj malo blago, gospod predsednik. . . Vse v življenju sem izgubila, ker sem, kakor se zdi, samo za jedno živela; jaz sem bila sama sebi svet. Zdaj pa hočem vsaj mir svoje duše spet imeti — in nočem onega v stiski zapustiti, čegava sem bila nekdam — — kolikor tudi mi je pri tem izgubiti. Ta človek — — hči in unuk, zdi se, prosita že zanj. Jaz sem. Jaz sem bila njegova žena! (Proseč.) Ako so ga ujeli, predno je kaj zla storil — ali ako ga beda in revščina upravičujeta — ne proklinjajte ga! On ne sme biti več beden! Kar jaz imam, naj z menoj deli! (Svetina ponosno to odkloni.) Ali ako se obotavlja — — jaz hočem zanj milosti prositi — povsod — do Veličanstva. . . . (S pogledom na Rosando.) Morda mi oprosti potem — njegov otrok — moj otrok!

Svetina (potegne roko po čelu). Danes se mi sanja. (Prime Rosando za roko.) Otrok, ostani pri meni — da vem, da si ti.

Stojan (uzdigne medaljon). Poznajete li to? Zdaj vidim, da je Vam podobno —

Živena (gleda debelo). Kako to pride sem? — Jaz sem izgubila — včeraj zvečer na vrtu gospoda Dragana! (Brzo se zavé in spet na mizo

položi.) Ali jaz sem to le nosila. (Kažoč na Svetino.) Njegovo je bilo. Njegovo!

Stojan (po kratkem molku). Njegovo? — Potem lahko mirno odidete, milostiva gospa. Ta zatoženec — s privoljenjem državnega pravnika, za katero Vam jamčim, bode še danes oproščen!

Rosanda. Oče! Svoboda! Svoboda! (Pritiska Svetino od veselja plačoč na srce.)

Svetina. O moj jedini — o moj prevrli otrok!

Stojan namigne zapisnikarju in sodnjemu slugi, naj navzočne pustita tako; ganjen tiho odide, na levo. Počasi in tiho za njim oba).

Živena (osupla poluglasno). In jaz „morem zdaj oditi“. . . Ali še bodem slišala besedo, da mi je oproščeno, predno odidem? Zadnjo, jedino besedo?

Svetina (po kratkem molku, ne da bi jo pogledal). Ali velja to tudi meni? (Ona molči.) Jaz sem prisegel, da nikoli, nikoli. — — — Ali pisano stoji: „Ne sodite, da ne bodo Vas sodili!“ — — — To je moja zadnja beseda!

Rosanda (pokrije si obraz z obema rokama; stopi potem k Živeni, kažoč na Svetino, z naporom). Hvala ti — mati! Jaz ne čutim nobene mržnje več. . . . (Poda jej roko; tiše.) Morda na svidenje!

Zivena (malone jokaje). O hvala! — Zdravstvijte! (Pripogne se k Božidarju, poljubi ga na čelo. Potem, s tavajočim pogledom čez vse, roko k slovesu kretaje.) Hvala! — Zdravstvijte! (Odide).

Dragan (stopi k Rosandi; z zamolklim glasom). In jaz? Ako se pred Vami v mislih na kolena vržem — in Vas od celega srca prosim: „oprostite mi, pridite zopet k meni — svet naj roko, kar hoče — vsa sreča, (Svetino prime za stori) vsa čast naj mi bodete Vi“ — ali me bode zavržli?

Rosanda. Jaz sem Vas sovražila današnjo noč! ker Vas ljubim! (Zgrudi se mu na prsi).

Svetina (Božidara se oklenivši). Otroka in otroka otroka!

(Zavesa pade.)

